

Бүхь оронудай пролетаринар, нэгэдэгты!

Буряадай Автокомито Совет Социалис Республика хадаа республикын хүдэлмэришэдэй, таряашадай ба интеллигенциин, бүхь националь-ностьнуудай ажалшадай хүсэл зоригье, аша туйһы үндэһэ болгон баримталдаг ниитэ арадай социалис гүрэн мүн.

Буряадай АССР-эй Конституциин (Үндэһэн Хуулиин) проектээ

ПРОЕКТ

1921 оной 21-нээ гарана № 113 (14835) 1978 оной майн 14, воскресени Сөн 2 мүнэгэ.

БҮРЯДАЙ АВТОНОМИТО СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКЫН КОНСТИТУЦИ (Үндэһэн Хуули)

Бүлэг 2.

ЭКОНОМИЧЕСКА БАЙГУУЛАЛТА

Статья 10. Социалис зөөри болоһон үйлдэбэрин хэрэгсэлүүд Буряадай АССР-эй экономика байгуулалтын үндэһэ хууриин болоһон, гүрэнэй (ниитэ арадай) ба колхозно-кооперативна зөөрин түхэл янзатар.

Гүрэн социалис зөөрине сахин хамгаалдаг, тэрэни улам арьбадхаха арга хүсэл хангадаг.

Өөрөө баяханын тулада гү, али ондоо хомхой сэдхээр социалис зөөрине хэһшэ ашаглан хэрэглэхэ эрхэгүй.

Статья 11. Гүрэнэй зөөри хадаа бүхь совет арадай ниитэ баялиг, социалис зөөрин гол түхэл янзын болоһон.

Газар, тэрэнэй баялгууд, унан, ой модон гүрэнэй онсо тусгаар зөөри болоһон. Промышленностьдахи, барилгадахи болон хүдөө ажахыдахи үйлдэбэрин гол хэрэгсэлүүд, транспортны ба хэлхээ холбооны хэрэгсэлүүд, банкууд, гүрэнэй эмхидхэн худалдаа наймааны, коммунальна болон бусад предпринимательствэд эд зөөри, городей гэр байрын гол фонд, Эрхэтэдэй гүрэнэй зорилгоонуды бөлүүлдэхэ хэрэгтэй бусад эд хогшол гүрэнэй зөөри мүн.

Статья 12. Колхозуудай, бусад кооперативна эмхинүүдэй, тэдэнэй нэгдэлүүдэй Уставай зорилгоонуды бөлүүлдэхэ тула хэрэгтэй үйлдэбэрин хэрэгсэлүүд ба ондоошые янзын эд зөөри тэдэнэй зөөрин болоһон.

Колхозуудай эзлэхэ байдаг газарын эдлэхын тула тэдэнэй түлбэриггүйгээр, болзогүйгээр доолгоо үгтэдэг.

Гүрэн колхозно-кооперативна зөөрине хүгжээхэ, тэрэни гүрэнэй зөөрид ойртуулаха хэрэгтэ туһалдаг.

Колхозууд, бусад газар эдлэгшэдэл адин, газараа аша үрэтэйгээр ашагхаха, тэрэнэй галтайгаар хандаха, үржэһшэ дээшлүүлжэ байха уялгатай.

Статья 13. Ажал хэжэ олоһон олзо Буряадай АССР-эй эрхэтэдэй хубин зөөрин үндэһэ хууриин болодог. Гэрэй хэрэглэмжын зүйлүүд, хубин хэрэглэмжын, болбоһон байдал ба гэрэй туһалбарин ажахын зүйлүүд, байрын гэр, мүн ажал хэжэ суглуулан нөөсөлгөнүүд хубин зөөрин байха болоһон. Эрхэтэдэй хубин зөөри, мүн тэрэни уг залгамжалан абаха эрхэ гүрэнэй зүгһөө хамгаалагдадаг.

Хамбарин ажахы эрхилхын (тэрэ тоодо мал болон шувуу бариха), саяд ба ороор урмуудын, таршэлэн зөөрин байрын гэр барихын тула Хуулар тогтоогдоһон гурмаар эрхэтэдэй газарай уагштууд үгтэн эдлэгшэ болоһон. Эрхэтэдэй үгтэн газарай уагштууды болоһон гурмаар ашагхаха уялгатай. Хамбарин ажахы эрхилхэдэнь, гүрэн болон колхозууд эрхэтэдэй туһалмажа үзүүдэг.

Эрхэтэдэй хубин зөөри болсоһо гү, али эдлэгшэ байһан эд зөөрин ажал хэжэ олдоһон олзо оруулхын тула, мүн общественн аша туһада хойдлоһонгоор ашаглагдаха ёһогүй.

Статья 14. Совет хүнүүдэй дарлалдаггүй сүлөөтэ ажалын ниитын баялигы улам арьбадхаха, арад зоной ба совет хүн бүхэнэй ажабайдалай улам хайжарха эшэ үндэһэн болодог.

«Хүн бүхэнөө—бэлиг шадабаринь зэргээр, хүн бүхэндэ—хэһэн ажалын зэргээр» гэһэн социализмын гол ёһы баримталан, гүрэн хадаа ажалай ба хэрэглэмжын хэм хэмжээ хинадаг, мүн налог ашагдаха ёһотой олзонуудһаа наложо хэмжээтэ тогтодог.

Олонитэдэ туһатай ажал, тэрэнэй үрэ дүнгын хүнэй общественодохи байдал тодорхойлодог. Гүрэн материална болон моральна урмушууды тааралдуулан, шынэ үсхэхэ, ажалдаа зохёохы ёһоор хандаха ябадалы наймаан, ажалы совет хүн бүхэнэй амн нананайн гол шухала хэрэг болгохо ябадала туһалдаг.

Статья 15. Социализмын үедхи ниитын үйлдэбэрин дээдэ зорилгон — хүнүүдэй улам урагжа байгаа материална, оюун ухаанай хэрэглэмжнүүдэ хүсэд дүрэнээр хангалга болоһон.

Ажалшадай зохёохы эдбхи үсхэхэдэ, социалис мурысөөндэ, эрдэм, ухаан болон техникын дэбэлэтын туһалтаануудта түшлэг, экономико хүтэлбэрилгын түхэл маяг, оюл арганууды нариуулан, гүрэн ажалай бүтээһы, үйлдэбэрин ашаг үрине, хүдэлмэрин шанар дээшлүүлэхэ, арадай ажахы эрхэмтэй түргэнээр, түсбэй ёһоор, тэнсүү тааруугаар хүгжээхэ хэрэг хангадаг.

Статья 16. Буряадай АССР-эй экономико хадаа РСФСР-эй экономикын, арадай ажахын нэгдэхимэл комплексын таһаршагүй хубинь мүн. Тус комплекс СССР-эй газар дээрхи ниитын үйлдэбэрин, хубарилга болон андаланай бүхь шатаанууды багтаан хамтадаг.

Экономическа болон социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсбүүдэй үндэһээр экономико хүтэлбэрилгэдэг, тинхэдэ халбарин ба газар нотагай онсо гол зүйлүүд хараада абтадаг, мүн нэгэ тэһээ сэхэ бөлүүлдэгдэг захиргаалалта предприняти, нэгдэл болон бусад эмхинүүд ажахын бөө даанхай байдал ба эдбхи үсхэхэдэй тааралдуулагдадаг. Тинхэтэй хамта ажахын тоосон, ашаг олзо, өөрнө үнэ, бусад экономическа арга боломжнууд болон урмушууланууд эдбхитэйгээр хэрэглэгдэдэг.

Статья 17. Гар үйлдэбэрийн олзоборинууда, хүдөө ажахыда, хүн зоной ажануудайн хэрэглэмжэ хангалдаа

эрхилэгдэдэг хубин ажал Буряадай АССР-тэ Хуулиин ёһоор зүбшөөгдэдэг. Мүн тэрэһэлэн эрхэтэдэй, тэдэнэй гэр бүлхидэй иматгал өһөһын оролдоһонгоор бөлүүлдэхэ ажал янзын ажал ябуулаха зүбшөөгдэдэг. Гүрэн хубин ажалы гуримшуулаха, общественн аша туһада тэрэни ашаглаха ябадал хангадаг.

Статья 18. Мүнөөнэй ба ерээдүйн үетэдэй аша туһада газар, тэрэнэй баялгууды, унаһан нөөсье, ургамал ба амитанай аймагы хамгаалха, эрдэм ухаанай үндэһээр, тааруу зүбөөр тэдэни ашаглаха, агаар болон уһан ариун сөбөр байлгахы, байгалин баялигы шэнэһэн хэрэглэгч хангахы, хүнине тойрожо байгаа оршон байдал хайжаруулаха зорилгоор Буряадай АССР-тэ шухала хэрэгтэй хэмжээ ябууланууд бөлүүлдэгдэдэг.

Бүлэг 3.

СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЭ БА СОЕЛ КУЛЬТУРА

Статья 19. Хүдэлмэришд, таряашад болон интеллигенциин таһаршагүй инга холбоон Буряадай АССР-эй социальна үндэһэ хууриин болоһон.

Обществн улам саашадаа нэгэ янзын социальна бүрдэлэй бэхжээлгэ — ангин илгаанууды, мүн хото ба хүдөөгэй, ухаан бодолой ба бар хүснэй ажалай хоорондо би байгаа горитой илгаанууды усадхаха хэрэгье СССР-эй бүхь нацинууд болон арад үндэһэтэдэй бүхь хэмжээтэр хүгжээ, ойртолсохо ябадалы гүрэн дэмжэдэг.

Статья 20. «Хүн бүхэнэй сүлөөтэ хүгжэлтэ бүгэдэн сүлөөтэ хүгжэлтын эрхэ нүхсэл мүн» гэһэн коммунис хүсэл эрмэлзэлтэй зохилдуулан, гүрэн эрхэтэдэй өөрингөө зохёохы хүсэ шадал, бэлиг шадабарине хэрэглэхын, хүнүүдэй дүрбэн тэшээр хүгжээхы тула бодото арга боломжнууды үргэдэхэ зорилго урдаа табидаг.

Статья 21. Гүрэн ажалай эрхэ байдал хайжаруулаха, тэрэни хамгаалха, эрдэм ухаанай ашаар эмхидхэхэ, мүн арадай ажахын бүхь халбаринууда үйлдэбэрин үргэлжэ дээрнэ оньһооршууланай, автоматууды хэрэглэһэнэй үндэһээр хүшэр хүнд бар хүснэй ажал хороохо, харин саашадаа тэрэни гүйсэд зайсуулаха оролдоло гаргадаг.

Статья 22. Буряадай АССР-тэ хүдөө ажахыдахи ажалы индустриальна ажалай нэгэ түхэл янзын болгохо; хүдөө нотагууда арадай эрдэм хуралсалай, соёл культурын, элүүрй хамгаалгын, худалдаа наймаанай болон ниитын эдэ хоолой, ажануудайн талаар хангалтын болон коммунална ажахын эмхи зургаанууды олоһоруулаха; гүрэн болон тосхонууды болбоһон түхэлтэй болон хубилгахы гэлһи программа удаа дараалан бөлүүлдэг.

Статья 23. Ажалай бүтээһи дээшлүүлэгдэһэнэй ашаар ажалай түлөөһнэй хэмжээ, ажалшадай бодото олзо долоуды дээшлүүлэхэ хараа бодол гүрэн хэлбэришгүйгээр бөлүүлдэг.

Совет хүнүүдэй хэрэглэмжнүүдэ бүри хүсэд дүрэнээр хангахы зорилгоон ниитын хэрэглэл фондунууд байгуулагдаһа. Ниитын эмхинүүдэй, ажалша коллективүүдэй үргэн хабаадалгатайгаар гүрэн эдэ фондунууды улам ехэ болгохо, үнэн зүбөөр хубарилха хэрэг хангадаг.

Статья 24. Буряадай АССР-тэ элүүрй хамгаалгын, социальна тэдхэмжын, худалдаа наймаанай болон ниитын эдэ хоолой, ажануудайн хэрэглэмжэ хангалтын ба коммунальна ажахын гүрэнэй байгууланууд тогтоогдохой, хүгжээ байдаг.

Гүрэн хүн зонине хангахы бүхь халбаринууда кооперативна болон ниитын бусад эмхинүүдэй ажал ябуулгы урмушуулан дэмжэдэг. Тэрэ олониитын бэһи тамир болон спорт хүгжөөлдэг туһалдаг.

Статья 25. Буряадай АССР-тэ арадай эрдэм хуралсалы нэгэн ниитэ байгуулаалта байха, улам нариуулагдадаг. Тэрэ эрхэтэдэй юрэнхы хуралсал болон мэрэгжээлэй бэлдэхэ хангана, коммунис хүмүүжүүлгэдэ, залуушуулай оюун ухаан, бэһи тамиры хэржөөлдэг, ажал хүдэлмэридэ ба ниитын ажал ябуулгада тэдэни бэлдэхэ хэрэгтэ алба хэлдэг.

Статья 26. Обществн хэрэглэмжэтэй тааралдуулан, эрдэм науке түсбэй ёһоор хүгжөөхэ, научна кадрнууды бэлдэхэ хэрэг гүрэн хангадаг, эрдэм шэнэһэлгын үрэ дүнгүүдэ арадай ажахыда, ажабайдалай бусад талануудта нэбэрүүлэхэ хэрэг эмхидхэдэг.

Статья 27. Совет хүнүүдэ зан заншалы болон уран найханай талаар хүмүүжүүлэхэ, тэдэнэй соёлой хэмжээ дээшлүүлэхэ хэрэгтэ оюун ухаанай баялигы үргэнээр ашагха, тэрэни хамгаалан арьбадхаха тухай гүрэн оролдоло гаргадаг.

Буряадай АССР-тэ мэрэгжэлтэ искусствын хүгжэлтэ, арадай уран найханай зохёохы ябуулга али бүхь аргаар хайшагдан дэмжэгдэдэг.

II. ГҮРЭН БА ХҮН

Бүлэг 4.

БҮРЯДАЙ АССР-ЭЙ ЭРХЭТЭН БАЙЛГА.

ЭРХЭТЭДЭЙ ТЭГШЭ ЭРХЭ

Статья 28. СССР-тэ нэгэн союзна эрхэтэн байха гэжэ

тогтоогдохон гуримтай зохилдуулан, Буряадай АССР-эй эрхэтэн бүхэн РСФСР-эй ба СССР-эй эрхэтэн мүн.

Совет эрхэтэн болохо, эрхэтэн зэргээ алдаха үндэһэн ба гурим СССР-эй эрхэтэн байла тухай хуулар тодорхойлодог.

РСФСР-эй ба бусад союзна республикануудай эрхэтэд Буряадай АССР-эй газар дээрэ Буряадай АССР-эй эрхэтэдэй али тэгш эрхэнүүдтэй байдаг.

Хилын саана байгаа Буряадай АССР-эй эрхэтэд Совет гүрэнэй хамгаалга ба үмэглэлгэ доро байдаг.

Статья 29. Буряадай АССР-эй эрхэтэд уг гарбалһаа, социальна байдал болон зөөри шадалай зэргээ, расова болон национальна харьяана, эрэгтэй эмэгтэйн илгаана, хуралсалһаа, хэлэнһээ, шажанда ямараар хамтадаг байһанһаа, ажал хүдэлмэрин янза ба шэнжэ шанарһаа, хуудаг газар нотагаһа, бусад ушар нүхсэлнүүдһээ илгалдгүй хуулиин үмөнэ али тэгшэ байдаг.

Буряадай АССР-эй эрхэтэдэй тэгшэ эрхэнэ экономическа, политическа, социальна болон соёлой ажабайдалай бүхь талаар хангадаг.

Статья 30. Буряадай АССР-тэ эхэнэр ба эрэ хүн адли тэгшэ эрхэнүүдтэй.

Эдэ эрхэнүүдэ бөлүүлгэ яажа хангадагдэг ба гэхэдэ, эрдэм хургуулитай болохо ба мэрэгжэл олохо талаар, мүн ажал хүдэлмэридэ, тэрэнэй түлөө шагнагдаха ба ажаараа дэбхэхэ, ниитын-политическа болон соёлой ажал ябуулгын талаар эрэгтэйшүүлтэй адли тэгшэ арга боломжнууд эхэнэрүүдтэ олгодоно, тэршэлэн өхөнэрүүдэй ажал болон элүүрй хамгаалга талаар тусхай хэмжээнүүд абана; ажал-лахынгаа хажуугаар эхэ байхаар тааруу зохид эрхэ нүхсэл байгуулагдаһа; эхэ ба үхбүүдэй тала Хуулар хамгаалгана, материална болон моральна дэмжэлтэ үзүүлдэг, тэрэ тоодо найрлахы эхэнэрүүдтэ, мүн эконүүдтэ салын түлээтэй амарлахы болон бусад хүнгэлэлтнүүд олгодоно, бага үхбүүдтэй эхэнэрүүдэй хүдэлмэрин сар удаа дараагаар хороогдодог.

Статья 31. Элдэб расанууд болон национальностнуудта хабаатай Буряадай АССР-эй эрхэтэд адли тэгшэ эрхэнүүдтэй.

Эдэ эрхэнүүдэ бөлүүлгэ хайшан гээд хангадагдэг ба гэхэдэ, СССР-эй бүхь нацинууд болон арад үндэһэтэдэй али бүхь талаар хүгжөөхэ, ойртуулаха гэлһэн политика ябуулагдадаг, эрхэтэд совет патриотизмын, социалис интернациональнм үзэлтэйгээр хүмүүжүүлэгдэдэг, түрэлж хэлээ, СССР-эй бусад арадуудай хэлэе хэрэглэхэ арга боломжо олгодог.

Эрхэтэдэй эрхэнүүдэ сэхэ гү, али далаар хайшанһы гээд хизаарлабал, мүн расова ба үндэһэн яһанай шэнжэ баримталжа, тэдэһээ сэхэ гү, али далаар үлэмжэ эрхэ тогтоолго, бага расын ба үндэһэ яһанай онсо байдал, үһөө хилһа болон доро хараха ябадал номнобол, хуулар хэлэбэдэг.

Статья 32. Гадаадын эрхэтэдэ, эрхэтэн бэшэ ноуруудта Хуулар хараалагдаһан эрхэнүүд ба сүлөөнүүд Буряадай АССР-тэ лаб хангадагдэг. Тэрэ тоодо тэдэһээ хабаатай хубин, эд зөөрин, гэр бүлин болон бусад янзын эрхэнүүд хамгаалхын тулада тэдээр сүүдтэ ба гүрэнэй бусад зургаануудта хандаха эрхэтэй.

Буряадай АССР-эй газар дээрэ байһан гадаадын эрхэтэд болон эрхэтэн бэшэ ноурууд СССР-эй Конституциин, РСФСР-эй Конституциин, Буряадай АССР-эй Конституциин хүндэлэхэ, совет хуулинууды сахиха уялгатай.

Бүлэг 5.

БҮРЯДАЙ АССР-ЭЙ ЭРХЭТЭДЭЙ ГОЛ ЭРХЭНҮҮД, СҮЛӨӨНҮҮД БА УЯЛГАНУУД

Статья 33. СССР-эй Конституцияар, РСФСР-эй Конституцияар, Буряадай АССР-эй Конституцияар ба совет хуулинуудаар тунхаглагдаһан, лаб хангадагдэг бүхь социально-экономическа, политическа ба хубин эрхэнүүд болон сүлөөнүүдэ Буряадай АССР-эй эрхэтэд гүйсэд дүрэнээр элдэхэ эрхэтэй. Социалис байгуулаалта социально-экономическа болон соёлой хүгжэлтын програмнууды дүргэхэ тумая эрхэтэдэй эрхэнүүд ба сүлөөнүүдэ үргэдэхэ, тэдэнэй ажабайдалай эрхэ байдал таһалгарагүйгээр хайжаруулаха хэрэг хангадаг.

Эрхэнүүд болон сүлөөнүүдэ эрхэтэд ашаглахалаа, общественн ба гүрэнэй аша туһада, мүн бусад эрхэтэдэй эрхэнүүдтэ хойдло ушаруулаха ёһогүй.

Статья 34. Буряадай АССР-эй эрхэтэд ажал хэжэ эрхэтэй, тайлбарлан хэлбэл, хэһэн ажалтайнга хэмжээгээр, шанарай зэргээр ба гүрэнэй тогтооһон эгзэн доодо захын хэмжээһнээ бага бэшэ түлөөһэ абаха хүдэлмээр лаб хангадаг, мүн тэрэ тоодо өөрингөө хүсэл абыас, бэлиг шадабарин, мэрэгжээлэй талаар бэлдэхэ болон хуралсалдаа тааруулаар, ниитын хэрэглэмжнүүдэ хараада абажа, мэрэгжээлээ, хэжэ ажал хүдэлмээр шэлэн олохо эрхэтэй.

Энэ эрхэнэ ажахын социалис байгуулаалтаар, үйлдэбэрилгын хүснүүдэй хэлбэришгүй ургалтаар, түлөөһөгүйгээр мэрэгжэл олгохо хуралсалаар, ажал хүдэлмэрин мэрэгжээлээ дээшлүүлгээр, шэнэ мэрэгжэлүүдтэ хуралгаар, мэрэгжээлээ эрхэтэнһээ, шэлэн олохо ба ажалда орохо гуримы хүгжөөгээр хангадаг.

Статья 35. Буряадай АССР-эй эрхэтэд ажал хэжэ эрхэтэй, тайлбарлан хэлбэл, хэһэн ажалтайнга хэмжээгээр, шанарай зэргээр ба гүрэнэй тогтооһон эгзэн доодо захын хэмжээһнээ бага бэшэ түлөөһэ абаха хүдэлмээр лаб хангадаг, мүн тэрэ тоодо өөрингөө хүсэл абыас, бэлиг шадабарин, мэрэгжээлэй талаар бэлдэхэ болон хуралсалдаа тааруулаар, ниитын хэрэглэмжнүүдэ хараада абажа, мэрэгжээлээ, хэжэ ажал хүдэлмээр шэлэн олохо эрхэтэй.

Энэ эрхэнэ ажахын социалис байгуулаалтаар, үйлдэбэрилгын хүснүүдэй хэлбэришгүй ургалтаар, түлөөһөгүйгээр мэрэгжэл олгохо хуралсалаар, ажал хүдэлмэрин мэрэгжээлээ дээшлүүлгээр, шэнэ мэрэгжэлүүдтэ хуралгаар, мэрэгжээлээ эрхэтэнһээ, шэлэн олохо ба ажалда орохо гуримы хүгжөөгээр хангадаг.

(Үргэдлэһимы 2-дохы ноурта).

СТАВРОПОЛИН ТУГТА ДЭЭДЭ ШАГНАЛ ЗҮҮЛГЭГДЭБЭ

СТАВРОПОЛЬ. (ТАСС-ай өктрбрын) Ставрополь Революциин орден барюулан тугта дээдэ шагнал зүүлгэгдэбэ. КИСС-эй ЦК-гай Политбюро тугта дээдэ шагнал зүүлгэгдэбэ. КИСС-эй ЦК-гай Политбюро тугта дээдэ шагнал зүүлгэгдэбэ. КИСС-эй ЦК-гай Политбюро тугта дээдэ шагнал зүүлгэгдэбэ.

во байгуулалса, тэрэнэй бүхь талаараа хүгжээ ябадал хангалса. Тэгэ зуура, совет арадай амгалан тайбан, зохёон байгуулахы ажал ябууланһа манда фашистнуудай баадхан хушар хүндэ дайгаар таһалдуулагда бэлэй. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай фронтнууд дээрэ 320 мянган ставрополинхид дайлагдаһан, хэдэн зуугаад мянган хүн хөтөрой ба хүсэтэй дайсанис илан дараха хэрэгтэ тылдэ илан шон габыаһа ажаалаара туһалтан байла. Коммунистууд Эхэ оронодо, өөрингөө арадта, социализмда үнэн баялгын хурьтэжшэ хаа хаанагүй харуулаа. Дайсанай намнагдаһанай хүлээр хизаарай түбэй, бүхь Ставрополиин коммунистууд, ажалшад хандарал, хойндолнууды усадхахын

районуудай нэгэн байһанин элитэ. КИСС-эй ЦК-гай мартын (1965 оной) Пленумһээ хойшо хизаарай хүдөө ажахыда тон ехэ хубилгалта болон бусад ажал юм. Энэ үе соо эндехи хүдөө ажахыда 4,2 миллиард түхэриг табидаа. Нүхэр М. А. Суслон саашадаа уласхоорондын байдал тухай асуудал дээрэ тобихоноор тогтобо. Нүхэр М. А. Суслон хэлэһэн үгэ тон анхаралтайгаар шагнагдаһан, оло дахин удаан алыта ташалдаг утгадана байна. Засэдаи дээрэ үгэ хэлэһэд: КИСС-эй Ставрополиин горкомой нэгдэхисекретарь А. А. Инженский, «Красный металлист» заводой хүдэлмэришэн, ветеран Я. К. Тарасов, 1920 ондоо КИСС-эй гэшүүн Ф. С. Опшанский, КИСС-эй Ставро-

польска крайкомой нэгдэхисекретарь М. С. Горбачев болон бусад үгэ хэлэхэдэ, ставрополинхидэй ажалай, революцино ба дайшалхы габыанууды үндэрээр сэгнэһнэй түлөө КИСС-эй Центральна Комитетдэ, СССР-эй Верховно Советдэй Президиумдэ, СССР-эй Министруудай Советдэ, нүхэр Леонид Ильич Брежневтэ халуун баясхалан хүргэбэ. Хизаарай түбэй, мүн бүхь Ставрополиин ажалшад үйлдэбэрин ашаг үрэ, хүдэлмэрин, шанар дээшлүүлгын түлөө, арадахы табан жэлэй даабаринууды дүргэхэ ба үлүүдхын түлөө сооциалис мурысөө бүри үргэнээр дэлгэрүүлэхэ, социалис Эхэ оройонгоо саашадаа халбаралдан патриотическа хэрэгүүдээрэ дунбита оруулаха байха гэжэ найдуулаа.

КИСС-ЭЙ ГУСИНООЗЕРСКО ГОРКОМОЙ ПЛЕНУМ

Партиин Гусиноозерско горкомой пленум болобо. КИСС-эй Центральна Комитетэй тогтоолоор үндэһэн, партиин Сэлэнгын райкомые КИСС-эй Гусиноозерско горком болгон хубилга. Партиин Гусиноозерско горкомой пленум болобо. КИСС-эй Центральна Комитетэй тогтоолоор үндэһэн, партиин Сэлэнгын райкомые КИСС-эй Гусиноозерско горком болгон хубилга. Партиин Гусиноозерско горкомой пленум болобо. КИСС-эй Центральна Комитетэй тогтоолоор үндэһэн, партиин Сэлэнгын райкомые КИСС-эй Гусиноозерско горком болгон хубилга.

БҮРЯДАЙ АВТОНОМИТО СОВЕТ СОЦИАЛИЗМ РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИ

(Үргэлжлэл. Эхнийн 1-дөх иоурта).

Статья 35. Бурядай АССР-эй эрхэтэд амарха эрхэтэй. Энэ эрх яажа хангаданаб гэхэд, хүдэлмэршэд болон алба хаагшадта 41 часнаа дэшэе болодоггүй хүдэлмэринн недели тогтоогдоно, хэдэн мэргэжэл болон үйлдэбэрнүүдтэ богондогодон хүдэлмэринн үдэр тогтоогдоно, мүн Иүнинн сагта хүдэлмэринн үргэлжлэл хороогдоно; салнн түлээлтэй амаралта жэл бүри үгтэдэг, мүн недели бүхэндэ амарха үдэрнүүд байдаг, тэршэлэн соёл-гэгээрэл болон эдүрье хамгаалтын эмхи зургаанууд олошоруулагдадаг, олонитын спорт, бэынн талин болон туризм хүжөөгдэдэг; һуудаг тазартаа амарха таатай зохиод арга боломжонууд хангаддаг, мүн сүлөө сагаа тааруу зүбөөр хэрэглэхэ бусад эрхэ нүхэ-сэлнүүд бин болодогдог.

Колхознигуудай хүдэлмэринн сагай, амаралтын үргэлжлэгж колхозуудаар тодорхойлогдоно.

Статья 36. Бурядай АССР-эй эрхэтэд бэыннтэ эдүрье хамгаалуулаха эрхэтэй.

Энэ эрх яажа хангаданаб гэхэд, эдүрье хамгаалха гүрэнэй эмхи зургаанууд түлөөнөгү мэргэжэл түгс медицинак туһаламжа үзүүлдэг; эрхэтэд бээ аргалха, һайжаруулха эмхи зургаанууд олошоруулагдадаг; ажалай үедэ усалталгаһаа һаргылалт, үйлдэбэринн ариг саборы сахилта хүржөөн нарижуулагдадаг; үшүнүүдье һаргылха элдэ олон хэмжээ ажууланууд бөдүүлэгдэдэг; оршон тойронхи байгаалие һайжаруулха хэмжээүүд бөдүүлэгдэдэг; ургажа ябаа үетэйэй эдүр энхэ байханы тула онсо тусгаар оролдоно гаргаддаг, тэрэ тооло һуналсалтай ба ажалай хүмүүжүүлгэй холбоогүй үхибүүдэй ажал хоригдоно; үхибүхэ абалд һаргылха тэрэниэ үсөөрүүлхэ, мүн эрхэтэд олон жэлдэ өлбөхтэй ажал ябуулга эрхилхэ ябадал хангаха хэрэгтэ шөглүүлэгдэһэн эрдэм шэнжэлгөнүүд хэгдэдэг.

Статья 37. Бурядай АССР-эй эрхэтэд үтэлхэдөө, үбшөлхэдөө гү, али гүйсэд, мүн зарим тэды ажал хөж шадахаа болон бөдэй байханда, тэршэлэн тэжээлд хүнөө алдаханда, материална тэдхэмжэ абаха эрхэтэй.

Энэ эрх ямар аргаар лаб хангаданаб гэхэд, хүдэлмэриншэд, алба хаагшад болон колхознигуудай социальна страхован бөдүүлэгдэдэг, цаг зураа ажал хөж шадахаа болоходоо абаха тэдхэмжэнүүд тогтоогдоно; наһанайн хүрхэдэ, инвалид болоходон, тэжээлд хүнөө алдаханда, эрхэтэд гүрэн болон колхозуудай мүнгэ зөөриһөө пенсн түлэгдэдэг; тэршэлэн зарим тэды ажал хөж шадахаа болон эрхэтэд тааруу ажал олгогдоно; үндэр наһатай эрхэтэд ба инвалидууд туһаа оролдоно гаргаддаг; социальна хангалтын бусад түхэл малгууд бөдүүлэгдэдэг.

Статья 38. Бурядай АССР-эй эрхэтэд гэр байра абаха эрхэтэй.

Энэ эрх яажа хангаданаб гэхэд, гүрэнэй болон нитын гэр байрын фонд хүжөөгдэдэг ба хамгаалагддаг, кооперативна болон хубин байра барилгада туһаламжа үзүүлэгдэдэг, тэршэлэн болбосон түхэлтэй байрнуудые бариха программа бөдүүлхэ зэргээр байрын талимай олонитын хиналта доро үнэн зүбөөр хуабарилдадаг, мүн байрын, коммунална хангалтын түлөө үгтэдэг түлөөһөн бага байдаг. Бурядай АССР-эй эрхэтэд тэдэндэ үгтэһэн байрада гайтгагар хандаха ёһотой.

Статья 39. Бурядай АССР-эй эрхэтэд һураха эрхэтэй.

Энэ эрх яажа хангаданаб гэхэд, бүхы янын һуралсал түлөөнөгү байдаг, залуушуудай бүгдэ нитын уялгата дунда һуралсал бөдүүлэгдэдэг, техникак мэргэжэл олгохо, тусхай дунда болон дээдэ һуралсал ажабайлалтай, үйлдэбэртэй холбоотойгоор үргэнөөр хүжөөгдэдэг; аачно болон үдшын һуралсал хүжөөгдэдэг; һургалсал болон студентэрэ гүрэнэй стипенди, мүн хүнгалзэлтнүүд олгогдоно; һургуулиын үтебинүүд түлөөнөгү үгтэдэг; түрэлхи хэлэн дээрэ һургуулида һураха арга боломжо олгогдоно; ажалшадай эрдэм һуралсалаа бээ дагаад дэшүүлхэ арга нүхсэл хангаддаг.

Статья 40. Бурядай АССР-эй эрхэтэд соёл культурын туһалтануудые хэрэглэхэ эрхэтэй.

Энэ эрх яажа хангаданаб гэхэд, гүрэнэй ба нитын фонднуудта байдаг, манай ороной ба дэлхын соёл культурын баялнуудые бүгдөөрөөн хараха, танилсаха аргатай; соёл-гэгээрэлэй эмхи зургаанууд республикын газар дээрэ адли тэгшээр хуабарилгандан хүжөөгдэдэг; телевизиди болон радио номой болон газет, журналуудтай хөблөл хүжөөгдэдэг, түлөөнөгү библиотекнүүдэй тоо олошордог; гададын гүрэнүүдтэй соёлой талаар бөдүүлэгдэдэг харилсаан үргэдхэгдэдэг.

Статья 41. Коммунист байгуулалтын зорилгонуудтай зохицуулан, научно-техникак болон уран һайханай зохиохы ябуулга эрхилхэ сүлөө Бурядай АССР-эй эрхэтэд лаб хангаддаг. Энэ сүлөө яажа хангаданаб гэхэд, научна шэнжэлгөнүүд, ухаалан зохиолтын, уралан нарижуулгын хэрэгүүд үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэдэг, литература болон искусство хүжөөгдэдэг. Гүрэн эдэ бүгдэндэ хэрэгтэй материална арга нүхсэл хангадаг, һайн дуранай бүлгэмүүд болон зохиохы ажалтанай холбоонүүдта дэмжэлгэ үзүүлдэг, арадай ажахыда болон ажабайлалт бусад һалбаринуудта ухаалан зохиолчнуудые болон уралан нарижуулгын дурдалхануудые нөбтөрүлдхэ абадал эмхидхэдэг.

Авторнуудай, ухаалан зохиолшод ба уралан нарижуулашад эрхэн гүрэнэй зүгтөө хамгаалагддаг.

Статья 42. Бурядай АССР-эй эрхэтэд гүрэнэй болон нитын хэрэгүүдье хүтэлбэрлэгдэ, нитэ гүрэнэй ба нотагай удха шанартай хуулинууд болон шиндхэбэрнүүдые зүбшн хэлсэгдэ, баталан абадга хабаадха эрхэтэй.

Энэ эрх яажа хангаданаб гэхэд, арадай депутатуудай Советүүдтэ, мүн гүрэнэй һунгаддаг бусад зургаануудта һунгажа ба һунгадга болохо, бүгдэ арадай зүбшн хэлсэгдэнүүдтэ ба дуугаа үгэлгэдэ, арадай хиналтада, гүрэнэй зургаануудай, нитын эмхинүүдтэ ба олонитын үгшэлээр байгуулагдана зургаануудай хүдэлмэридэ, ажалшадай коллективүүдтэ ба һуудаг газартай болодог суглаануудта хабаадлаха арга боломжо олгогдоно.

Статья 43. Бурядай АССР-эй эрхэтэн бүхэн гүрэнэй зургаанууд болон нитын эмхинүүдтэ тэдэнэй ажал ябуулгые һайжаруулха тухай дурдалхануудые оруулха, ажал хүдэлмэринн дутагдалнуудые шүмжэлхэ эрхэтэй.

Тушаалта ноурунууд тогтоогдоно болзоо соо эрхэтэдэй оруулан дурдалха ба мэдүүлгэнүүдые хаража үзөөд, тэдэндэ харюу үгэхэ, зохино хэмжээнүүдые абаха уялгатай.

Шүмжэлэлэй түлөө мүрдэхэ ябадал хоригдоно. Шүмжэлэлэй түлөө мүрдэнэн ноурунууд харюусалгада хабааддуулагдадаг.

Статья 44. Арад зоний аша туһын хэрэгтэй зохицуулан, социалист байгуулалты бэхжүүлхэ ба хүржөөхэ зорилгоор Бурядай АССР-эй эрхэтэдт үгын, хэлбэлэй, суглаануудай, минигнүүдэй, үйсын жагсаал болон демонстрацинуудтэй сүлөөнүүд лаб хангаддаг.

Эдэ политикак сүлөөнүүд яажа бөдүүлэгдэнэб гэхэд, ажалшадта, тэдэнэй эмхинүүдтэ гэр байшанууд, үйлсэ болон талмайнууд үгтэдэг, мэдээсэлнүүд үргэнөөр тараадаг, мүн хэблэл, телевизиди болон радио хэрэглэхэ арга боломжо олгогдоно.

Статья 45. Коммунист байгуулалтын зорилгонуудтай зохицуулан, Бурядай АССР-эй эрхэтэд хүн зоний политикак элдэбхиче бээ даһан ябуулгы хүжөөгдэдэ, тэдэнэй элдэб олон янзын эмхинүүдтэ нэгдэхэ эрхэтэй. Өөһэндөгөө Уставай зорилгонуудые амжалтатайгаар бөдүүлхэ арга нүхсэл нитын эмхинүүдтэ лаб хангаддаг.

Статья 46. Бурядай АССР-эй эрхэтэдт нөхшөл бололой сүлөө лаб хангаддаг, ондоогоор хэлбэл, ямаршы шаканда шүтэхэ гү, али ямаршы шаканда шүтэнгүй байха, мургал хэхэ гү, али бурхание буруушаанай ойгуулангын хүдэлмэри ябуулха эрхэ олгогдоно. Шаканда шүтэлтэй дашарамдуулан, үнөө хинаа, үзэн ядалга үүдхэхэ ябадал хоригдоно.

Бурядай АССР-тэ церковь гүрэнһөө, һургуули церковьһөө тусгаарлагданхай.

Статья 47. Гэр бүл гүрэнэй хамгаалга дор байдаг. Эхнэр ба эр хүнэй һайн дураараа зүбөөһөнэй үндэһөөр гэр бүл бин болодог; үбгэ һамган хоёр гэр бүлын харилсаанда гүйсэдтэмэ эрхэтэй.

Гүрэн үхибүүдэй эмхи зургаануудые олоор байгуулдаг ба хүжөөдэг, ажагуудал болон нитын үедэ хоолой албануудые эмхидхэдэг ба нарижуулан һайжаруулдаг. үхибүүдэй болоходон, тэдхэмжын мүнгэ түлэдэг, мүн олон үхи-

бүүтэй бүдэнэртэ тэдхэмжэ болон хүнгэлэлтэнүүдые олгодог, тэршэлэн бүлэдэ бусад янзын тэдхэмжэ, туһаламжа үзүүлэн, бүлэ тухай анхарал оролдоно гаргадаг.

Статья 48. Бурядай АССР-эй эрхэтэд ойроо хүртэ-шгүй байха эрхээр лаб хангаддаг. Сүүдэй шиндхэбэрн-гүйгөөр хэһшье тушаагдаха ёһотой.

Статья 49. Бурядай АССР-эй эрхэтэд гэр байрын ойроо хүртэшгүй байла лаб хангаддаг. Тэндэ байдаг хүнүүдэй зүбөөһүйгөөр, хуулиа үндэһгүйгөөр хэһшье тэдэнэй байрада орохо эрхгүй.

Статья 50. Эрхэтэдэй хубин ажабайдал, бэшгэ абалсалтын, телефоноор хөөрлөөһөнэй ба телеграфна мэдээсэлнүүдтэ ноуса хуулиар хамгаалагддаг.

Статья 51. Хүнинн хүндлэхэ, эрхэтэдэй эрхэнүүдые ба сүлөөнүүдые хамгаалха гэгшэ гүрэнэй бүхы зургаануудай, нитын эмхинүүдтэй тушаалта ноурунуудай уялга болоно.

Бурядай АССР-эй эрхэтэд нэрэ түрэдэн ба нэрэ хүндэһэн, ами наһандэн ба бэынн элүүртэ, хубинн эрхэ сүлөөдэ ба эд зөөриһэн хоро хүртэхэ ябадалһаа сүүдэй зүгтөө хамгаалагдаха эрхэ эрхэтэй.

Статья 52. Бурядай АССР-эй эрхэтэд тушаалта ноурунуудай, гүрэнэй болон нитын зургаануудай ябууланууд тушаа гомдол оруулха эрхэтэй. Гомдолнууд ябуулан тогтоогдоно гуримаар, болзоо соонь хаража үзэгдэхэ ёһотой. Хуули хазайгааруулха, эрхээ хэтэрүүлн, мүн эрхэтэдэй эрхэнүүдтэ хохилдог ушаруулан хэгдэнн тушаалта ноурунуудай ябууланууд тушаа хуулиар тогтоогдоно гуримаар сүүдтэ гомдол оруулагдаха болохо.

Гүрэнэй ба нитын эмхинүүдтэй, тэршэлэн албанайгаа уялануудые дүүргэхэ байха үедөө тушаалта ноурунуудай гарганан хуули буса ябуулаар ушаруулагданан хохидлые тэхэрюулхэ эрхэ Бурядай АССР-эй эрхэтэдтэ олгогдоно.

Статья 53. Эрхэнүүд ба сүлөөнүүдые бөдүүлгэ эрхэтэдэй өөһдөннөө уялануудые гүйсэдхэлгэтэйһэн таһаршагүй холбоотой.

Бурядай АССР-эй эрхэтэн СССР-эй Конституцие, РСФСР-эй Конституцие, Бурядай АССР-эй Конституцие болон совет хуулинуудые сахиха, социалист олонитын гүрим ёһо хүндлэхэ, совет эрхэтэнэй үндэр нэрэ зэргые хүндэтгэйгөөр абаха уялгатай.

Статья 54. Олонитыда ашатай туһатай, һунгажа олоһон ажал хүдэлмэрэ үнэн сэхээр хөжэ, ажалай журам наринаар сахиха гэгшэ ажал хөж шадаха Бурядай АССР-эй эрхэтэн бүхэнэй уялга, нэрэ хүндын хэрэг мүн. Олонитыда туһатай ажалһаа хулжалга социалист обществоһын гол ёһонуудтай таарахгүй.

Статья 55. Бурядай АССР-эй эрхэтэн социалист зөөрине ганама ба бэхжүүлхэ уялгатай. Гүрэнэй ба нитын эд зөөрине үбөршлэхэ, үрхихэ ябадалтай тэмсэхэ, арадай зөөридэ гайтгагар хандаха тээшэ Бурядай АССР-эй эрхэтэн бүхэнэй уялга мүн.

Социалист зөөридэ гар хүрэнн хүнүүд хуулиар хэһэгдэдэг.

Статья 56. Бурядай АССР-эй эрхэтэн Совет гүрэнэй аша туһые хамгаалан сахиха, тэрэнэй хүсэ шадалые, нэрэ хүндые бэхжүүлхэ хэрэгтэ туһалаха уялгатай.

Социалист Сээгэ ороноо хамгаалха гэгшэ Бурядай АССР-эй эрхэтэн бүхэнэй нитын уялга мүн.

Эхэ орондоо урбалга — арадай үмэнэ хэгдэнн айхабар хүндэ гэмтэ ябадал болоно.

Статья 57. СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ сэрэгтэй алба хөж гэгшэ Бурядай АССР-эй эрхэтэдтэй хүндэтэ уялга мүн.

Статья 58. Бусад эрхэтэдтэй национальна нэрэ хүндые хүндлэхэ, олон янганһаа бүридһэн Совет гүрэнэй нациунуд болон арад үндэтэдтэй хани барисаа бэхжүүлхэ гэгшэ Бурядай АССР-эй эрхэтэн бүхэнэй уялга мүн.

Статья 59. Бурядай АССР-эй эрхэтэн бүхэн бусад хүнүүдтэ эрхэнүүдые, хуулиа аша туһые хүндлэхэ, олонитыда харша ябадануудта эбсөшгүйгөөр хандаха, нитын гүрим сахилгада али болохоор туһаламжа үзүүлхэ уялгатай.

Статья 60. Бурядай АССР-эй эрхэтэд үхибүүдые хүмүүжүүлхын тула оролдохо, олонитыда ашатай туһатай ажалда тэдэниэ бэлдэхэ, социалист обществоһын нэрэдэ хүрөөр гэгшэд болгон, тэдэниэ ургуулан хүмүүжүүлхэ уялгатай, Ури хүтэлгэнэ өхэ сээгэ тухайгаа оролдоно гаргаха, тэдэндэ туһаламжа үзүүлхэ уялгатай.

Статья 61. Бурядай АССР-эй эрхэтэд байгаалида гайтгагар хандаха, тэрэнэй баялигуудые аршалан хамгаалха уялгатай.

Статья 62. Түүхын памятнигууд болон соёл культурын бусад баялигуудые гандэн байлгахы оролдохо гэгшэ Бурядай АССР-эй эрхэтэдтэй дүүргэхэ үүргэ ба уялга мүн.

Статья 63. Бусад оронудтай арадуудтай хани барисаа, харилсаа холбоо хүжөөхэ хэрэгтэ, бүгдэ нитын эд һайрамдал дамидгэ ба бэхжүүлгэдэ туһалха гэгшэ Бурядай АССР-эй эрхэтэн бүхэнэй интернациональна уялга мүн.

III. БҮРЯДАЙ АССР-ЭЙ НАЦИОНАЛЬНО-ГҮРЭНЭЙ БА ЗАХИРГАНАЙ-ТЕРРИТОРИАЛЬНА БАЙГУУЛАМЖА

Бүлэг 6. БҮРЯДАЙ АССР — РСФСР-ЭЙ БҮРИДЭЛДЭ ОРОДОГ АВТОНОМИТО РЕСПУБЛИКА МУН

Статья 64. Бурядай Автономито Совет Социалист Республика хадаа Россин Совет Федеративна Социалист Республикын бүридэлдэ байдаг совет социалист гүрэн мүн.

ССР Союзай ба РСФСР-эй эрхэнүүдтэй хэмжээнһээ гадуур өөрине мэдэлдэ байдаг асуудалнуудые Бурядай АССР бээ дагаад шиндэдэг.

Статья 65. Бурядай АССР-эй мэдэлэй газар тэрэнэй зүбөөһүйгөөр хубилгагдаха ёһотой.

Статья 66. Бурядай Автономито Совет Социалист Республикын мэдэлдэ байжа, гүрэнэй засагай ба захиргаанай дээдэ зургаануудаар бөдүүлэгдэхэ зүйлүүд гээбэл:

- 1) Бурядай АССР-эй Конституцие баталан абалта, тэрэндэ хубиллалануудые оруулагда;
- 2) Бурядай АССР-эй Конституцие сахилтын хойноһоо хиналга;
- 3) Бурядай АССР-эй хуулинуудые гаргалга;
- 4) Гүрэн гүрэн гүрим, эрхэтэдэй эрхэнүүд ба сүлөөнүүдые сахин хамгаалга;
- 5) ССР Союзай ба РСФСР-эй хуулинуудтай зохицуулан, гүрэнэй засагай ба захиргаанай республиканска болон нотагай зургаануудые эмхидхэлтын, тэдэнэй ажал ябуулгын дүрим тооголго;
- 6) социальн-экономикак нэгэн адли политика бөдүүлгэ, Бурядай АССР-эй экономикны хүтэлбэрлгэ; эрдэм, техникын дөбжэлтэ хангалта ба байгаалин нөөсэ баялигуудые зүбөөр ашгалха, сахин хамгаалха хэмжээ ябуулануудые бөдүүлгэ;
- 7) Бурядай АССР-эй экономикак ба социальна хүжэлтын гүрэнэй түсбүүдые, Бурядай АССР-эй гүрэнэй бюджетды зохион табилга, баталга ба тэдэнэй дүүргэлтэ тухай тоосонуудые баталга; районүүд ба республикын мэдэлэй хотонуудтэ бюджетүүдтэй бөдүүлгын хүтэлбэрлгэ;
- 8) ССР Союзай ба РСФСР-эй хуулинуудтай зохицуулан, Бурядай АССР-эй гүрэнэй бюджеттэй бүридэлдэ ородог дохондоо тодорхойлолго;
- 9) республикын мэдэлэй арадай ажахын һалбаринуудые, республикын ба нотагай мэдэлэй нэгдэлнүүд болон предпринятинуудые хүтэлбэрлгэ;
- 10) ССР Союзай ба РСФСР-эй хуулинуудтай зохицуулан, газар, тэрэн доторхи баялигуудые, ой модо ба үнэ хэрэгэлгые хиналга; оршон тойронхи байгаалие сахин хамгаалга;
- 11) гэр байрын ба коммунальна ажахы, худалдаа найма ба нитын эдэ хоолыс, хүн зоний ажагуудал хэрэг-лэмжэ хангалтыс, гэр байрын барилга ба хотонууд болон бусад һуурин газарнуудые болбосон түхэлтэй болгохо хүдэлмэринс, харгы замай барилга болон транспортые хүтэлбэрлгэ;
- 12) Бурядай АССР-эй арадай гэгээрэлые, соёлой ба научна организацинууд болон эмхи зургаануудые, эдүрье хамгаалгы бээ махабдын соёл ба спортые, социальна хангалтыс, хүтэлбэрлгэ; түүхын ба соёлой памятнигуудые сахин хамгаалга;
- 13) республикын удха шанартай бусад асуудалнуудые шиндэхэлтэ.

Статья 67. ССР Союзай ба РСФСР-эй мэдэлдэ үгтэнэн асуудалнуудые шиндэлгэдэ Бурядай АССР ССР Союзай

ба РСФСР-эй тус тус гүрэнэй засагай, ба захиргаанай дээдэ зургаануудаар дамжуулан хабаадасдаг.

Бурядай АССР өөринегөө газар дээрэ комплексно экономикак ба социальна хүжэлтэ хангадаг, энэ газар дээрэ ССР Союзай ба РСФСР-эй эрхэ түлөөлгэ бөдүүлгэдэ туһалдаг. ССР-эй ба РСФСР-эй гүрэнэй засагай ба захиргаанай дээдэ зургаануудай абаһан шиндхэбэрнүүдтэ болоно бөдүүлгэ.

Өөрине мэдэлдэ хабатыай асуудалуудаар Бурядай АССР союзо ба республикын (РСФСР) харьяата предпринятинуудай, эмхи зургаануудай ба организацинуудай ажал ябуулгы тэараалдуулдаг, хиналга.

Статья 68. СССР-эй Конституциин ба РСФСР-эй Конституциин ёһоор социалист Сээгэ ороноо хамгаалха хадаа гүрэнэй аймахтар шухала үүргэ, бүхы арадай хэрэг мүн.

Социалист туйллануудые, совет арадай амгалан ажалыс, гүрэнэй бүрин эрхэ болон газар дайдын бүрин бүтэни хамгаалха зорилгоор СССР-тэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүд байгуулагдажа, сэрэгтэй бүгдэ нитын уялга тогтоогдохой.

Бурядай АССР оройногтоо аюулгүй байдал ба өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадабарине хангалда, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ али бүхы шухала зүйлүүдээр эбсөж-жүүлгэдэ хабаадасдаг.

Оройногтоо аюулгүй байдал хангаха ба тэрэнэй өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадабарине бэхжүүлхэ талаар гүрэн гүрэн зургаануудай, нитын эмхинүүдтэй, тушаалта ноурунууд болон эрхэтэдтэй дүүргэхэ уяланууд ССР Союзай хуулинуудаар тодорхойлогдоно.

Статья 69. Дай номлоно Бурядай АССР-тэ хоригдон хой.

Статья 70. СССР-эй ба РСФСР-эй хуулинууд Бурядай АССР-эй газар дээрэ уялгата ёһоор дүүргэгдэдэг.

Бүлэг 7. БҮРЯДАЙ АССР-ЭЙ ЗАХИРГАНАЙ-ТЕРРИТОРИАЛЬНА БАЙГУУЛАМЖА

Статья 71. Бурядай АССР өөринегөө газарай район болохо хубааралгыс тодорхойлодог, РСФСР-эй хуулинуудтай зохицуулан, республикын захиргаанай - территориальна байгууламжын ондоошы асуудалнуудые шиндэдэг.

Статья 72. Бурядай Автономито Совет Социалист Республика: Баргажанай, Баунтын, Башүүрэй, Зэдэн, Яруунын, Загарайн, Захаминай, Кабанскын, Хэжэнгын, Хурамаханай, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Ахын, Прибайкалийн, Хойто-Байгалай, Салэнгын, Түнхэнэй, Улаан-Удын, Хорин районнуудһаа; республикын мэдэлэй: Улаан-Удэ ба Гусино-оэерск хотонуудһаа бүридэдэг.

IV. БҮРЯДАЙ АССР-ЭЙ АРАДАЙ ДЕПУТАДУДАЙ СОВЕДУУД БА ТЭДЭНИЕ ҺУНГАХА ГҮРИМ

Бүлэг 8. АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ СОВЕДУУДЭН АЖАЛ ЯБУУЛГЫН ГҮРИМ БА ГОЛ ЁНУУД

Статья 73. Арадай депутатуудай Советүүд — Бурядай АССР-эй Верховно Совет, арадай депутатуудай районно, городской, городуудтай районно, поселково, сельскэ (сомоно) Советүүд — гүрэнэй засагай зургаануудай нэгэ янзын байгууламжа болоно.

Статья 74. Бурядай АССР-эй Верховно Советтэй этигэмжэ түлөөлгэлгын болзоо — табан жэл.

Арадай депутатуудай нотагай Советүүдтэй этигэмжэ түлөөлгэлгын болзоо — хоёр жэл хахал.

Арадай депутатуудай Советүүдтэ хунгалта тус тус Советүүдтэй этигэмжэ түлөөлгэлгын болзоор дүүрэхын урда тээ хоёр һараһаа хожом бэшэ сонсохогодоно.

Статья 75. Арадай депутатуудай тус тус Советүүдтэй мэдэлдэ үгтэнн шухалын шухала асуудалууд тэдэнэй сессинууд дээрэ хаража үзэгдэдэг, шиндэгдэдэг.

Арадай депутатуудай Советүүд сэг үргэлжин комисси-нуудые һунгадаг, гүйсэдхэхэ ба захиргаанай, тэршэлэн өөһдөнн үмэнэ тоосогод бусад зургаануудые байгуулдаг.

Статья 76. Арадай депутатуудай Советүүд хадаа предпринятинуудта, колхозуудта, эмхи зургаанууд ба организаци-нуудта бөдүүлэгдэдэг ажалшадтэй нитын хиналтаттэй хамта гүрэнэй зүгтөө хиналта тааруулан эмхидхэдэг арадай хиналтын зургаануудые байгуулдаг.

Арадай хиналтын зургаанууд гүрэнэй түсбүүд ба даалабаринуудтэй дүүргэлтэ хинадаг; мүн гүрэнэй журам эбдэхэ, нотагайһаа тала хараха, өөһдөннөө албан зургаанай тала барилталха, эзэн бусаар хандаха, мүнгэ зөөри хайра гамгүйгөөр гаргалша ябадалтай, нозог ноһоо ба албан хойрог абадалтай тэмсэдэг; гүрэнэй аппаратай хүдөлмэринн нарижуулагда туһалдаг.

Статья 77. Арадай депутатуудай Советүүд гүрэнэй, ажахын ба социальн-соёлой байгуулалтын бүхы һалбаринуудые сээ, мүн өөһдөнн байгуулдаг зургаануудаар дамжуулан хүтэлбэрлгэдэг, шиндхэбэрнүүдые баталан абада

БУРЯАДАЙ АВТОНОМИТО СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКЫН КОНСТИТУЦИ (Үндэһэн Жуули)

VIII. СҮҮДЭЙ ГУРИМ ӨНОН, АРБИТРАЖ БА ПРОКУРОРОЙ ХИНАЛТА

Бүлэг 15. СҮҮД БА АРБИТРАЖ

Статья 140. Буряадай АССР-тэ сүүдэй гурим ёһон иматгал сүүдээр бэелүүлэгдэдэг. Буряадай АССР-эй сүүдүүд хадаа Буряадай АССР-эй Верховно Сүүд. районудай (городуудай) арадай сүүдүүд болоно.

Буряадай АССР-эй сүүдүүдэй байгууламжа ба ажал ябуулгын гурим ССР Союзай ба РСФСР-эй хуулинуудаар, энэ Конституцуйар тодорхойлодог.

Статья 141. Судьялар болон арадай заседательнууде хунганай үндһөөр Буряадай АССР-эй бүхэ сүүдүүд эмхидхэн байгуулагдадаг. Районуудай (городуудай) арадай сүүдүүдэй арадай заседательнууд хуудалд гү, али ажаһуудат газаранга эрхэтэй сугланууд дээрэ дууга ноуса бэшээр үгэлгын гуримаар хоёр жэл хадаа болзоороо хунгагдадаг.

Судьялар болон арадай заседательнууд хунгаһадай гү, али тэдэниэ хунган зургаануудай үмэнэ хароусалгатай, тэдэний үмэнэ тоосоод ба хуулар тогтоогдохон гуримаар тэдэргээр дуудагдаха аргадай.

Статья 142. Буряадай АССР-эй Верховно Сүүд хадаа Буряадай АССР-эй сүүдэй дээдэ зургаан мүн, республикын районуудай (городуудай) арадай сүүдүүдэй бэелүүдг сүүдэй ажал ябуулгын хойноһоо хиналта бэелүүдг.

Түрүүлгшэ, тэрэний орлогшоор, гашүүд болон арадай заседательнуудаа бүридүүлгдэһэн Буряадай АССР-эй Верховно Сүүд Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдээр табан жэлэй болзоороо хунгагдадаг.

Статья 143. Бүхэ сүүдүүдтэ граждэн болон уголовно хэргүүдэ харжа үзэлгэ хамтын зүбшэн хэлсэлгээр, харин нэгдэхи шатын сүүд дээрэ арадай заседательнуудай хабаадалгатайгаар бэелүүлэгдэдэг. Сүүдэй гурим ёһоние бэелүүлэхэдэ, арадай заседательнууд судьягай бүхэ эрхүүдэ хэрэглэдэг.

Статья 144. Судьялар болон арадай заседательнууд хэншэше дулдыдадаггүй, иматгал хуулида мэдэлтэй байдаг.

Статья 145. Буряадай АССР-тэ сүүдэй гурим ёһон хуулин ба сүүдэй үмэнэ эрхэтэйдэй тэгшэ эрхэтэй байлгын үндһөөр бэелүүлэгдэдэг.

Статья 146. Хэргүүдэ харжа үзэлгэ бүхэ сүүдүүдтэ нэмэлт байдаг. Сүүдэй хаамал заседани дээрэ хэргүүдэ харжа үзэлгэ сүүдэй бүхэ гурим ёһониедэ сахна, хуулар тухайлан тодорхойлогдохон лэ ушарнуудта хэгдэдэг.

Статья 147. Гэмнэгдэгшэдтэ өөрыгөө үмөрхэ эрх хангагдадаг.

Статья 148. Буряадай АССР-тэ сүүдэй хэрэг буряад гү, али ород хэлэн дээрэ гү, али энэ нотагай хүн зоний олонхиын хэлэн дээрэ эрхилэгдэдэг. Сүүдэй хэрэгэй эрхилэгдэжэ байһан хэлы мэдэхэгүй хүнүүдтэ оршуулагшаар дамжуулан хэрэгэй материалнуудтай хусад танилсаа эрхэ, сүүд дээрэ түрэхэ хэлээр үгэ хэлэхэ эрх хангагдадаг.

Статья 149. Гэмтэ ябадал гаргаа гэжэ сүүдэй шиндхэбрийгөөр, хуулиһаа гадуур хэншэ мэдэргэдэхэ, мүн уголовно хэлсэлгэдэ хабаадуулагдаха ёһогүй.

Статья 150. Эрхэтэд болон организацинуудта юридическэ туһаламжа үзүүлхын тула адвокатуудай коллгэ эмхидхэгдэдэг. Хуулар тухайлан хараалагдаһан ушарнуудта юридическэ туһаламжа эрхэтэдэ түлөөлөгчүүд үзүүлэгдэдэг. Адвокатурын байгууламжа ба ажал ябуулгын гурим ССР Союзай болон РСФСР-эй хуулинуудаар тодорхойлогдоно.

Статья 151. Граждэн ба уголовно хэргүүдэ харжа үзэлгэ сүүдэй нитын эмхидхүүдэй, ажалша коллективүүдэй түлөөлгшэ хабаадуулагдаха болохо.

Статья 152. Предпринятиуд, эмхи зургаанууд ба организацинуудай хоорондох, ажалша хабаатай арасдаануудэ гурэний арбитражрай зургаанууд эрхэ мэдэлтэйгээр эргээр шиндхэдэг.

Бүлэг 16. ПРОКУРАТУРА

Статья 153. Буряадай АССР-эй газар дээрхи бүхэ министрствүүдэй, гурэний комитетүүдэй ба албан зургаануудай, предпринятиуд, эмхи зургаанууд болон организацинуудай, арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ ба захиргаанай зургаануудай, колхозуудай, кооперативна болон нитын бусад эмхидхүүдэй, тушаалта нуоруудай, мүн эрхэтэй зүбшэ хуулинуудэе тодо наринаар, нэгэ янзаар гүйсэдхэхэ дээрэһэн хинаха ябадал ССР-эй Генеральна прокуророор, тэрэний мэдэлдэ байдаг РСФСР-эй Прокуророор, Буряадай АССР-эй Прокуророор ба эхин шатын прокурорнуудаар бэелүүлэгдэдэг.

Статья 154. Буряадай АССР-эй Прокурор ССР-эй Генеральна прокуророор томилогдоно. Районуудай, городуудай прокурорнууд РСФСР-эй Прокуророор томилогдоно, ССР-эй Генеральна прокуророор баталагдадаг.

Статья 155. Буряадай АССР-эй Прокуророй, эхин шатын бүхэ прокурорнуудай этгэмжэ түлөөлэгшүүд табан жэлэй болзортой.

Статья 156. Прокуратурын зургаанууд нотагай ямаршье зургаануудаа дулдыдаггүй, өөһэдхөө этгэмжэ түлөөлэгшүүд бэелүүдг, гансал ССР-эй Генеральна прокуроро мэдэлтэй байдаг.

IX. БУРЯАДАЙ АССР-ЭЙ ГЕРБ, ТУГ БА НИИСЛЭЛ

Статья 157. Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын Гүрэнэй герб хадаа улаан үнгэ дээрэ, нараян элшэ туна соо хоолоосуудар үзэһэн хэдүүр балта хоёрой дургуудай, «РСФСР» гэжэ ород хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн ба «Бүхэ оронудай пролетариат, нэгдэгтэй!» гэжэ ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ бэшэгдэһэн, «РСФСР» гшэн бэшлэгтэ доогуурин ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ «Буряадай АССР» гэжэ багшаг үзэгдүүдэр бэшлэгтэй РСФСР-эй Гүрэнэй герб болоно. Гербын дээдэ талада табан хушуута одон байдаг.

Статья 158. Буряадай АССР-эй Гүрэнэй туг хадаа РСФСР-эй Гүрэнэй туг мүн, тэрэ эшингээр хажуугаар тугай утын найманай нэгэ хубин хэмжээнэй сайбар-үзүз худалгай улаан буд-болоно. Улаан будэй зүүн хубин дээдэ заада алтан хэдүүр-балта хоёр зурагтай, тэдэни дээрүүр алтан яазатай улаан табан хушуута одон, дарин тэдэни доогуур «Буряадай АССР» гэжэ ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ алтан үзэгдүүдэр бэшэгтэй. Тугай үргэн ба утарь 1:2-он хэмжээтэй байдаг.

Статья 159. Улаан-үдэ хото — Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын ниислэл мүн.

X. БУРЯАДАЙ АССР-ЭЙ КОНСТИТУЦИН ХҮСЭНДӨӨ БАЙЛГА БА ТЭРЭНИЭ ХУБИЛГАХА ГУРИМ

Статья 160. Буряадай АССР-эй гүрэнэй зургаануудай бүхэ хуулинууд ба бусад актууд Буряадай АССР-эй Конституцин үндһөөр, тэрэнтэй зохицуулан баталагдай абадаг.

Статья 161. Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдэй шиндхэбээр, Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдэй депутатууд нитэ тоогой-гуряанай хоёр хубинга үсөөн бэшэ олонхиын дуугаар абтан шиндхэбээр лэ Буряадай АССР-эй Конституци хуылгагдадаг.

дье арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүд сессинүүд дээрэ харжа үзэхэ, шиндхэхэ бүрин эрхэтэй. Гансал сессинүүд дээрэ шиндхэгдэхэ асуудалууд арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүд тухай хуулинуудаар тогтоогдоно.

Статья 124. Нотагай Сөвдүүдэй мэдэлэй асуудалууде уридшалан хаража үзэхын ба бэдэхын тула, мүн Сөвдүүдэй шиндхэбрийнүүдэ бодото дээрэнь бэелүүлэгдэ нүлөөлхын, гүрэнэй зургаануудай, предпринятиуд, эмхи зургаануудай ба организацинуудай ажал ябуулгын хойноһоо хинан сахалгын тула арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүд депутатуудай дундаһаа саг үргэлжын комиссионууде хунгадаг.

Нотагай Сөвдүүдэй саг үргэлжын комиссионуудай дурдалнууде гүрэнэй ба нитын зохио зургаанууд, предпринятиуд, эмхи зургаанууд, организацинууд заабол хаража үзэхэ ёһотой. Хаража үзэлгын дүнгүд тухай гү, али абтан хэмжээнүүд тухай комиссионуудта тогтоогдохон болзор соо мэдэсэгдэхэ ёһотой.

Статья 125. Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүд эхин шатын Сөвдүүдэй ажал ябуулгын хүтэлбэрилхэдөө, эдэ актуудай хуулида таарахагүй байһан, эхин шатын Сөвдүүдэй актууде болзоулаха эрхэтэй.

Статья 126. Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүд ажал ябуулгата нитын эмхидхүүдэй ба ажалша коллективүүдэй нягта холбоотойгоор бэелүүдг, эгээл шууха асуудалууде эрхэтэй зүбшэн хэлсэлгэдэ табилдаг, саг үргэлжын комиссионуудай, гүйсэдхэхэ комитетүүдэй болон Сөвдүүдэй мэдэлтэй бусад зургаануудай хүдэлмэридэ эдэниэ эсүүлгдэ, нотагай найн дурайн бүтэмжүүдэй худалмэридэ туһалдаг ба хүн зоний нитын ажал ябуулгын хөгжөөдг.

Бүлэг 14.

АРАДАЙ ДЕПУТАДУДАЙ НОТАГАЙ СӨВДҮҮДЭЙ ГҮЙСЭДХЭХЭ КОМИТЕДУУД

Статья 127. Депутатуудай дундаһаа тэдэний хунганан гүрүүлгшэ, түрүүлгшын орлогшоор, секретарь болон гашүүдэ бүридэлтэй гүйсэдхэхэ комитетүүд арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ ба захиргаанай зургаанууд болоно.

Гүйсэдхэхэ комитетүүд тэдэниэ хунганан Сөвдүүдэй үмэнэ, мүн ажалша коллективүүдэй сугланууд дээрэ, эрхэтэй ажаһуудаг газарта жэлдэ нэгэ дахинһаа үсөөн бэшээр тоосоодог.

Статья 128. Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүд тэдэниэ хунганан Сөвдүүдтэ, мүн дээдэ шатын гүйсэдхэхэ ба захиргаанай зургаануудта сэхэ тоосоодог.

Статья 129. Тэдэниэ хунганан Сөвдүүдэй, дээдэ шатын гүрэнэй засагай ба захиргаанай зургаануудай шиндхэбрийнүүд үндһөөр тус тус Сөвдүүдэй газар дээрэ гүрэнэй, ажахын ба социаль-соёлой байгуулагтыг арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүд хүтэлбэрилдэг.

Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүд Сөвдүүдэй мэдэлэй бүхэ асуудалууде, иматгал Сөвдүүдэй сессинүүд дээрэ шиндхэгдэхэ ёһотой-нонь бөшье, шиндхэхэ эрхэтэй.

Гүйсэдхэхэ комитетүүд Сөвдүүдэй сессинүүдэ зарладаг. Сөвдүүдэй саг үргэлжын комиссионуудай хүдэлмэриэ тааралдуудат: эдэний этгэмжэ түлөөлэгшүүд бэелүүлэхэдэ депутатуудта туһаламжа үзүүдг; Сөвдүүдэй ба дээдэ шатын гүрэнэй зургаануудай шиндхэбрийнүүдэ, мүн хунгаһадай захяанууде дүүргэлтэ эмхидхэдг; эдэний мэдэлэй захиргаанай зургаанууде хүтэлбэрилдэг.

Статья 130. Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүд өөрыгөө мэдэлэй зэргээр шиндхэбрийнүүдэ абадаг, захирланууде гаргадаг.

Статья 131. Арадай депутатуудай эхин шатын Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүдэй шиндхэбрийнүүдэ, захирланууде арадай депутатуудай Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүд болзоулаха эрхэтэй.

Статья 132. Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй этгэмжэ түлөөлэгшүүдэй гүйсэдхэхэ, арадай депутатуудай шэнэ зарлалы Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүд хунганан тэдэний гүйсэдхэхэ комитетүүд этгэмжэ түлөөлэгшэ үлөөдг.

Статья 133. Гүйсэдхэхэ комитетүүдэй таһагууд болон захиргаанууде районуудай, городуудай, городуудтай районуудай арадай депутатуудай Сөвдүүд байгуулагда, ажал ябуулаараа Сөвдүүдэй ба эдэний гүйсэдхэхэ комитетүүдэй, мүн гүрэнэй захиргаанай дээдэ шатын тус тус зургаануудай мэдэлдэ байдаг.

Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүдэй таһагууд ба захиргаанууд, эдэниэ эмхидхэн байгуулгын гурим ССР Союзай, РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй хуулинуудаар тогтоогдоно.

VII. БУРЯАДАЙ АССР-ЭЙ ЭКОНОМИЧЕСКА БА СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЫН ГҮРЭНЭЙ ТҮСЭБ, БУРЯАДАЙ АССР-ЭЙ ГҮРЭНЭЙ БЮДЖЕТ

Статья 134. Буряадай АССР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэб хадаа РСФСР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбэй хубин мүн.

РСФСР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын гол зорилгоноуд болон шэглэлүүдтэй зохицуулан табигдаһан Буряадай АССР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын мүнөөнэй, холын хараата гүрэнэй түсэбүүд республикын газар дээрэ экономика ба социальна хүгжэлтыг үргэлжэдэ хангаха зорилготой.

Статья 135. РСФСР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын түсэбэ хүтэлбэри болгон, Буряадай АССР-эй министрствүүдэй, гүрэнэй комитетүүдэй ба гүрэнэй захиргаанай бусад зургаануудай, арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй түсэбүүдэй проектүүдэй үндһэлэн, Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Совет Буряадай АССР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэб зөхөөдг.

Буряадай АССР-эй газар дээрэ байдаг союзна ба республиканска (РСФСР) мэдэлэй предпринятиудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай түсэбүүдэй гол дүнгүүд Буряадай АССР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбтэ оруулагдадаг. Предпринятиудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай, мүн нитын эмхидхүүдэй дурдалнууде хараада ажа, экономика ба социальна хүгжэлтын түсэбүүд зөхөөдг.

Статья 136. Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Совет Буряадай АССР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбэ Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдэй үзмэждэ табилдаг.

Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй элндхээр, Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдэй Гүйсэдхэгшэ-хуульчид Буряадай АССР-эй Верховно Совет Буряадай АССР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбэ зүбшэн хэлсэдэг, баталдаг.

Статья 137. Буряадай АССР-эй гүрэнэй бюджет хадаа РСФСР-эй гүрэнэй нэгэн бюджеттэй гол хубин мүн, тэрэ Буряадай АССР-эй республиканска бюджетдэ, нотагай бюджетүүдэ нэгдүүдг.

Статья 138. РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбүүдэй, РСФСР-эй гүрэнэй бюджеттэй үндһөөр Буряадай АССР-эй гүрэнэй бюджет Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдээр зөхөөдг. Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй элндхээр, Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдэй Түсэбэлгын-бюджетнэ болон саг үргэлжын бусад комиссионуудай тоболтоонуудаар Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдээр баталагдадаг.

Статья 139. Буряадай АССР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбүүдэй дүүргэлтэ тухай, Буряадай АССР-эй гүрэнэй бюджеттэй гүйсэдхэхэ тухай тоосоонууде Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдээр хаража үзэдэг, баталагдадаг. Гүйсэдхэхэ дүүргэлгын ба бюджетнэ гүйсэдхэхэ үржын дүнгүүд бүгдэ нитын анхарада табигдажа толилогдоно.

гаалха талаар хэмжээнүүдэ зохёжо бэелүүдг, мүнөөнэй, кредитнэ гурим бэхжүүлэхэ, гүрэнэй страховани ба тоо бүридхэлэй статистикын нэгэн адли гурим эмхидхэхэ хэмжээнүүдэ бэелүүлэгдэ туһалдаг; үнэ сэнгэй, ажалан түлөөлгшэ, социальна хангалтын нэгэн адли политика ябуулгада хабаадаг; промышленна, барилгын, худөө ажахын предпринятиудай, нэгдэллүүдэй, транспорт болон хэлхэ хоолоной предпринятиудай, тэршэлэн республикын ба нотагай мэдэлэй бусад организацинуудай, эмхи зургаануудай хүтэлбэриэ эмхидхэдг;

2) Буряадай АССР-эй экономика ба социальна хүгжэлтын мүнөөнэй ба холын хараанай гүрэнэй түсэбүүдэ, Буряадай АССР-эй гүрэнэй бюджет зохёжо, Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдэй үзмэждэ табилдаг; гүрэнэй түсэб ба бюджет дүүргэхэ талаар хэмжээнүүдэ абадаг; түсэбэй дүүргэлтэ ба бюджеттэй гүйсэдхэхэ тухай тоосоонууде Буряадай АССР-эй Верховно Сөвдэтэ үздэг;

3) автономито республикын районууд болон городуудай комплексно экономика, социальна хүгжэлтыг хангадаг; Буряадай АССР-эй мэдэлдэ ородог асуудалуудаар союзна ба республиканска (РСФСР) мэдэлэй предпринятиудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай ажал ябуулгын тааруулан ударидадаг, хинадаг;

4) гүрэнэй аша туһые хамгаалха, социальн зөөри хамгаалха ба нитын гурим сахна талаар, эрхэтэй эрхэ хангаха ба хамгаалха талаар хэмжээнүүдэ бэелүүдг;

5) гүрэнэй аюулгүй, оройной бөөз хамгаалгын хангаха талаар хэмжээнүүдэ ССР-эй Конституцуйар тодорхойлогдохон зэргээр абадаг;

6) Шууха болоходон, ажахын ба социаль-соёлой байгуулагтын хэргэй талаар Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй дэргэдэ комитетүүдэ, управленинүүдэ болон бусад албан захиргаанууде байгуулдаг;

7) арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүдэй ажал ябуулгын хүтэлбэрилдэг.

Статья 114. Арадай ажахын хүтэлбэри хангалтатай холбоотой асуудалууде, мүн гүрэнэни ударидалгын бусад асуудалууде шиндхэхэ тула Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй саг үргэлжын зургаан бөлгшө Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй Президиум хуудалдг. Тэрэний бүридэлдэ Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй Түрүүлгшэ, Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй Түрүүлгшэ, Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй Түрүүлгшын Нэгдэхин орлогшо болон орлогшоноор, тэршэлэн Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Совет тухай Хуулигай зохицуулан, Правительствын бусад гашүүд ородог.

Статья 115. Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Совет ССР-эй, РСФСР-эй ба Буряадай АССР-эй хуулига актуудай, ССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй, РСФСР-эй Министрүүдэй Сөвдэй тогтоолууд болон захирлануудай үндһөөр, мүн тэдэниэ дүүргэлтэ болон тогтоолууде, захирланууде гаргадаг, тэдэний гүйсэдхэл эмхидхэдг, шалгадаг. Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй тогтоолууд болон захирланууд Буряадай АССР-эй бүхэ газар дээрэ уялгатар дүүргэгдэхэ ёһотой.

Статья 116. Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Совет өөрыгөө эрхэ түлөөлэгшын зэргээр арадай депутатуудай району, городской (республикын мэдэлэй городуудай) Сөвдүүдэй гүйсэдхэхэ комитетүүдэй шиндхэбрийнүүд болон захирланууде болзоулаха эрхэтэй.

Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Совет Буряадай АССР-эй министрствүүдэй, гүрэнэй комитетүүд, өөрыгөө мэдэлэй бусад зургаануудай актууде болзоулаха эрхэтэй юм.

Статья 117. Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Совет Буряадай АССР-эй министрствүүдэй, гүрэнэй комитетүүд, мүн өөрыгөө мэдэлэй бусад зургаануудай худалмэриэ нэгдүүлгдэ, ударидадаг.

Буряадай АССР-эй министрствүүдэй, гүрэнэй комитетүүд, гүрэнэй захиргаанай бусад зургаанууд далагдаһан хангалтатай гү, али халбаринууд хоорондох хүтэлбэри хангадаг, тийхэдэ Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэ, мүн РСФСР-эй зохио министрствэдэ гү, али гүрэнэй комитет мэдэлтэй байдаг.

Буряадай АССР-эй министрствүүдэй, гүрэнэй комитетүүд, гүрэнэй захиргаанай бусад зургаанууд далагдаһан хангалтатай гү, али халбаринууд хоорондох хүтэлбэри хангадаг, тийхэдэ Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэ, мүн РСФСР-эй зохио министрствэдэ гү, али гүрэнэй комитет мэдэлтэй байдаг.

Статья 118. Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй, тэрэний Президиумэй эрхэ түлөөлгшэ, тэдэний ажал ябуулгын гурим, гүрэнэй бусад зургаануудтай Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Сөвдэй харилсаан, тэршэлэн Буряадай АССР-эй министрствүүдэй, гүрэнэй комитетүүдэй, гүрэнэй захиргаанай бусад зургаануудай нэрэ ба тоонууд Конституциин үндһөөр гаргагдаһан Буряадай АССР-эй Министрүүдэй Совет тухай хуулар тодорхойлогдоно.

VI. БУРЯАДАЙ АССР-ТЭХИ ГҮРЭНЭЙ ЗАСАГАЙ БА ЗАХИРГАНАЙ НОТАГАЙ ЗУРГААНУУД

Бүлэг 13. АРАДАЙ ДЕПУТАДУДАЙ НОТАГАЙ СӨВДҮҮД

Статья 119. Арадай депутатуудай тус тус Сөвдүүд хадаа районууд, городууд, газарнуудтай районууд, тосхонууд ба хүдөөгэй нуурин тосхонуудтай гүрэнэй засагай зургаанууд болоно.

Статья 120. Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүд нитэ гүрэнэй, Сөвдэй газар дээрэ ажаһуудаг эрхэтэйдэй аша туһые үндһэ болгон, нотагай уда шанартай бүхэ асуудалууде шиндхэдг, гүрэнэй дээдэ шатын зургаануудай шиндхэбрийнүүдэ бодото дээрэнь бэелүүлгдэ, арадай депутатуудэй эхин шатын Сөвдүүдэй ажал ябуулгын хүтэлбэрилдэг, республиканска (АССР, РСФСР) ба нитэ союзна уда шанартай асуудалууде зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаг, тэдэни тушаа дурдалнуудаа орулдаг.

Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүд өөһэдхөө харьяата газар дээрхи гүрэнэй, ажахын ба социаль-соёлой байгуулагтыг хүтэлбэрилдэг; экономика ба социальна хүгжэлтын түсэбүүд, нотагай бюджет болон эдэниэ бэелүүлгэ тухай тоосоонууде баталдаг; мэдэлдэ байһан гүрэнэй зургаануудай, предпринятиудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай ажал ябуулгын хүтэлбэриэ бэелүүдг, хуулинууде, гүрэнэй ба нитын гуриме, эрхэтэй эрхэ-нэгдэһэн сахин хамгаалгын хангадаг; оройной өөрыгөө хамгаалха хэсье бэхжүүлгэдэ туһа хүргэдг.

Статья 121. Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүд өөһэдхөө эрхэ түлөөлэгшын хэмжээгээр харьяата газар дээрхи экономика ба социальна хүгжэлтэ үргэлжэдэ хангадаг; дээшэ мэдэлтэй предпринтиуд, эмхи зургаанууд болон организацинуудай хуули сахилгын хойноһоо инналта хэдг; газар эдлэхэ, байгаали сахин хамгаалха, барилга хээ, ажалан арга нөөсүнүүдэ хэрэглэхэ, арадай хэрлэмжын эд бараа үйлдэбэриэхэ, хүн зоний социаль-соёлой, ажаһуудалы ба бусад хэрэглэмжэ хангаха асуудалуудаар эдэний ажал ябуулгын тааралдуудг, хинадаг.

Статья 122. Арадай депутатуудай нотагай Сөвдүүд ССР Союзай, РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй хуулинуудаар тэдэниэ олгогдохон эрхэнүүдэй зэргээр шиндхэбрийнүүдэ гаргадаг.

Саяанаа Витим хүрэтэр

ШАГНАЛ БАРИУЛАГДАБА

Тугны гол тарьяан Юмжаб Цыденович Дулаинов залуу ябахдаа, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу-эхэ дайнда мордохон юм. Дайнай фронт дээр эрэлхэ зоригтойгоор тэмсэ. Немец фашистуудыг бута сохилгодо олон удаа орожо, баатарлигаар дайлагдаһан, эгэршгүй зориг харуулан байгаа.

Дайнай фронт дээр сэргэшэ Дулаинов хүндөө шархатажа, госпитальдо удаан саг соо эмшлүүлхэнэйгээ удаа нотагтаа бусажа эрхэн юм. Фронт дээр габыаа гарганаһангаа түлөө эрэлхэ сэргэшэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай II шатын орденуор шагнагдаһан байгаа. Тэд түрэн түрэн тэрэ шагналны эзэндэ мүнөө хүрэтэр барюулагдаагүй байһан.

Совет Эзбэсгтэ Хүсэнүүдэй, совет арадай илалтаар дайнай дүүрэнэйг хойшо 33 жэл үнгэрһэн хойно Юмжаб Цыденович Дулаиновай орден эзээ олобо.

Байгша оной майн 8-да, Илалтын үдэрэй 33 жэлэй ойно хайндартэ зориулагдаһан аймагай ажалдадай баряй суглаан дээр арадай депутатаудай аймагай Советэй гүйсэдкомой түрүүлгшэ М. Ф. Маханов баяр ёһолодой оршон байдалда Юмжаб Цыденович Дулаиновта Эхэ оройноогоо шагнал — Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай II шатын орден барюулба.

Б. ЖАМБАЛОВ.

Мухар-Шэбэр.

Эдир аяншалагшад

Түрэл нотагайнаа ой тайга, гол горхо, нуур сөөрэм гэхэ зэргэ оршон тойрондохи байгаа мэдэхэ ябадалда багашуулы хурган, байгалийн гоё хайханда дуратайгаар төдийн хумуужуулын тулада Прибайкалийн аймагай Пионерүүдэй байшангай дэргэдэ аяншалгын болон нутаг ороноо шэнжэлгын асуудалаар методическа кабинет эмхидхэгдэн юм. Тус кабинет нутаг ороноо шэнжэлгын болон аяншалгын хүдэлмэри ябуулаха талаар заабари, тубаламжа болохо 300 шахуу элдэб номуудтай тусхай библиотектэй. Мун «Аяншалгадта зүбшэл», «Ой модон соо зүг шогээ зүбөөр олохо арга», «Эдир геологудта тубаламжа», «Прибайкалийн хургуулинуудай аяншалгын ажал» гэхэ мэтэ олон стенидүүд тэндэ эмхидхэгдэн байгаа.

Гална Пионерүүдэй байшангай кружокойнда аймагай аяншалга эмхидхэгшэ Ю. П. Березинэй хүтэлбэрээр 10 дүрбэлжэн километр хэмжээтэй газар дээрэ тусхай пологон байгуулаа. Тэрэ пологон дээр эдир аяншалагшад ой соогуур ябахдаа, зүг шогээ алдахагүйн тула техникэ зүбөөр хэрэглэжэ хураха хэмжээлиүүдэ хэдэг байна.

Мүнөө тус аймагай долоон дунда, найман жэлэй хоёр хургуулинуудта нутаг ороноо шэнжэлгэ-аяншалгын кружогууд болон спортын секцинууд хүдэлнэ. Эзэндэй хабаадсадаг хурагшад «СССР — минини Эхэ ороноо» гэхэн аяншалгын районы штаб нэгдэн, олон үдэрэй аяншалга эмхидхэхэ бэлдэхэ хэжэ байна. Аяншалга тус тусгаа ябуулагдаха. Нутаг ороноо шэнжэлгэ талаар тэд өөһндэй тусхай лабаринуудыг бэлдэн байха юм.

Эдэ аяншалгануудта эрхм үрэ дүн туйланга аяншалагшад, нутаг ороноо шэнжэлгшэд — эдиршүүл байгша оной нийн барада үнэтгэгдэхэ республикын заншалта слэпто хабаадсаха юм.

Н. АЖЕВА.

«МАНАЙ МАСТЕР»

Урдандаа зооветеринарна хүдэлмэрилгшэ ябаһан, мүнөө Кабанск тосхондо амаһуудад пенсионер С. Н. Бадашев «Бурмедтехника» управлений дүлишүүлдэ протез хэдэг кабинет эрхэн байгаа.

Үггэ наһан болохоодо, шэжмэн бага зэргэ мууса дууладаг болоо. Врачта ошондо мун тусхай аппарат хэрэгтэй гэхэн саарна үгээб. Тухайнага узыт, — тэд тэрэ үггэжөө мастерт хандаба.

Гуйлтатай эрхэн энэ үггэжөөл тэрэ дороо һайн аппарат, тухайтай зүбшөл заа-бары абанхай, баяр баясахалтай нотагаа бусаа бэлэй.

Дүлишүүлдэ протез хэдэг тус кабинетэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууэхэ дайнай инвалидууд хоһон Аха. Баунт болон республикын бусад нотагуудһаа эржэ, шухала хэрэгтэй аппарат абадаг, эбдэрһень захуул-

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: М. Б. ДОРЖИВ. О. БЕРЕЗКОВОЙ фототекст.

Олон нотагай бүхэшүүл

Нютагайнай хубуун, Советск Союзай Герой Д. Ж. Жанаевай дурасхаалай шангуудта хүртэхын түлөө мурьсон дүрэ буллагдаһан барилдаагаар үнгэрэгдэбэ. Республикын эдиршүүлдэ дунда болон ойнрохтолой энэ мурьсон Хэжэнгэ тосхондо үнгэрэгдэхэ хамтада 150 бүхэ хабаадаа. Республикын спортсменүүд хэжэ гадна, Эрхүүгэй областин, Монголой Ардай Республикын спортсменүүд айлшаар эрээ.

Хоёр үдэрэй туршада үргэлжлэн нааданай дун гаргахдаа, бүхэшүүл — Жаргал Будожанов, Содном Доржиев, Станислав Имекон, Валерий Бадаев, Эрдэнэ Цыренжапов (булдаа Хэжэнгэ), Пурбо Бэглэев, Александр Бардаханов, Юрий Черныев

Мурьсондэ хабаадаһан (Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй спортын долоохой лугуулы), Эдэн аймагай Валерий Вамилов, Жаргал Содномов, Виктор Пашинский, Барганамай Максим Цыдыпов, Байкальск хотын Юрий Бакалов гэгшэд чемпиной нэрэ солодо хүртэбэ.

Манайда айлшаар эрхэн аха дун оройно — МНР-эй бүхэшүүлдэ дундаа Сүхбат (60 килограмм), мун 65 килограммай шэнгүртэ барилдаһан Энхэ жаргал гэгшэд республикын чемпионууд болобо. Бүхэшүүл Төрбиш, Эрдэнэчулуун гэгшэд хоёрдохин нуури эзэлээ. Эднэр түгээсэлэй барилдаан дээрэ Имекон Пашинский хоёрто дилдэн байгаа.

Мурьсондэ хабаадаһан

даг юм. Энэ кабинетэ Мунко Будаевич Доржиев мастертар хүдэлдэг. Шухал мэргэжэлтэй нэгэн болон Мунко Будаевич республикын соомай гансахан мастерт болоо. Тэрэ тус кабинетэ эргэшдэг үзэн зурхэндо хөөрлөдөг. Хэрэгтэй аппаратын тааруулдаг, ойлуулжа үгэдэг юм.

Дүлишүүлэй хэрэгтэдэг аппаратууд арба гаран янзын байдаг. Тэднэй дунда хармаандаа хэдэ ябаха жаахан, мун ажалдаа байхал хэрэглэмээр нөдөнэй шэлэй хүрэдэ хабаргадһан таатай зохидхон аад, сомор аппаратууд бии. Дүлишүүлэй аппаратын саг соонь заһабарилдад, тааруулаад үгэжэ байдаг М. Б. Доржиевын энэрхэй сэдхэлэй үгөөр «манай мастер» гээд тэднэр нэрлэдэг заншалтай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: М. Б. ДОРЖИВ. О. БЕРЕЗКОВОЙ фототекст.

Майн 14-һоо
21 болотор
ВОСКРЕСЕНИ, 14
СОВЕТ-МОНГОЛ ХАНИ
БАРИСААНИ
БҮЛГЭМЭЙ
БАЙГУУЛАГДАБААР
20 ЖЭЛЭЙ ОН

«Орбита-2». 7.55 — Дамжуулгын программа. 8.00 — «Время». 8.35 — Угленэй гимнастика. 8.55 — Хальмагай дуу, хатарай. «Тюльпан» гэхэ түрэнэй ансамблин концерт. 9.20 — «Бухы юмз мэдэхэ хүсэнэб» — киножурнал. 9.30 — «Будильник». 10.00 — «Советск» Союзда алба хэнэб».

«Орбита-2». 7.55 — Дамжуулгын программа. 8.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 8.35 — Угленэй гимнастика. 8.55 — «Ухидүүдтэ» — фильм. «Васек Трубочев и его товарищи» — уран хайханы фильм. 10.15 — «Очевидное, невероятное». 11.15 — РСФСР-эй габыата артист-

«Орбита-2». 13.35 — Дамжуулгын программа. 14.00 — Телевизионно баримтата фильмүүдэй программа. 14.35 — «Музейнүүд болон выставкын залуудаар». «60 баатаршалта жал» гэхэн Бүхэсоюзна уран хайханы выставкнээ репортаж. 15.05 — «Б. Шоу гэгшын творчество (1-дхи дамжуулга)». 15.50 — «Метрикуудтэ бэшэгдэгшүү» — телечерк. 16.00 — «Манай саад». 16.30 — «Я, хозиян БАМА» — телевизионно баримтата фильм. 17.00 — «Шулуудыг уншадаа». 17.30 — Шэнэ һонин.

«Орбита-2». 13.55 — Дамжуулгын программа. 14.00 — Баримтата фильмүүдэй программа. 14.40 — «Совет түрэнэй үндэһэ һуурин». Совет обществодо гэр бүлдэ. Гэр бүлэ тухай түрэнэй оролдоло. 15.10 — «В. Шугуйн творчество». (2-дохин дамжуулга). 16.00 — «Эрдэм наунын ажабайдал». 16.30 — Боксоор дэлхэйн чемпионат. Белградһаа дамжуулагдаха. 17.30 — Шэнэ һонин. 17.45 — «Зураг бүхэндэ — наран». 18.05 — «Олон миллион аналшад ленинск университет». Эршэ, ашаг үрэ, панар. 18.35 — Заһарлалга.

«Орбита-2». 13.55 — Дамжуулгын программа. 14.00 — «Сибирь болон Алас-Дуна гүзөөр» — телевизионно баримтата фильмүүдэй программа. 14.55 — «14-һөө 18 хүртээр». 15.25 — СССР-эй Гүрэнэй академическ симфоническа оркестр наадаха. 16.00 — «Дохогоо үгыт, горнистар!» 16.30 — Боксоор дэлхэйн чемпионат. Белградһаа дамжуулагдаха. 17.30 — Шэнэ һонин. 17.45 — «Зураг бүхэндэ — наран». 18.05 — «Олон миллион аналшад ленинск университет». Эршэ, ашаг үрэ, панар. 18.35 — Заһарлалга.

«Орбита-2». 13.55 — Дамжуулгын программа. 14.00 — «Имени Ленина» — телевизионно баримтата фильм. 14.30 — Эдир техникүүдтэ зориулагдаһан дамжуулга. 15.15 — «Шатарай хургууль». 15.45 — «Тосхой хэрэгүүд, шиндхэхэ асуудалууд». 16.15 — Түбэй телевидени болон Бүхэсоюзна радиогой үхнүүдтэй Ехэ хоорой хабаадлагай пионерүүдэй концерт. 17.00 — «Москва ба москвашаагай». 17.30 — Шэнэ һонин.

«Орбита-2». 7.55 — Дамжуулгын программа. 8.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 8.35 — Угленэй гимнастика. 8.55 — «Дохогоо үгыт, горнистар!» 9.25 — «Голубка» — телевизионно олон сериэтэй уран хайханы фильм (3-дахин сери). 10.30 — Ф. Шопен. Оркестртай хамта наадаха фортепиано.

«Орбита-2». 7.55 — Дамжуулгын программа. 8.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 8.35 — «Зарядка зогсо!» 8.55 — «Хүжэмтэ кноск». 9.25 — Будильник. 9.55 — «Советск Союзда алба хэнэб» 10.55 — «Онтохондо — айлшаар». «Сказка о потерянном времени» — уран хайханы фильм (2-дохин хуыда). 12.15 — «Хүдөөгэй час». 13.15 — «Театрай зүжэг». Р. Шеридан. «Шкода злословия» — фильм-зүжэг. 16.00 — Уласхоорондйн панорама. 16.30 — Киногоор аяншалагдаһа клуб». 17.30 — Шэнэ һонин. 17.45 — «Весенние перевертыши» — уран хайха-

фильм, телевиденин экранда түрүүшнэхэ харуулагдаха. 19.15 — «Клоун Ро и его собака Коно» — мультфильм (ГДР). 19.30 — Боксоор дэлхэйн чемпионат. Түгээсэл. Белградһаа дамжуулагдаха. 20.30 — Шэнэ һонин.

ТЕЛЕВИДЕНИ

11.00 — «Онтохондо айлшалагша». «Сказка о потерянном времени» — уран хайханы фильм. (1-дхи хуыи). 12.10 — Хүдөөгэй ажалшад зориулагдаһан дамжуулга. 13.10 — «Хүжэмтэ кноск». 13.40 — Москвагай сатирын театрай «Просинь и пой» гэхэн зүжэг. 15.25 — Уласхоорондйн шэнэ һонин. 15.55 — «Хүжэмтэ аяншалга». 16.35 — «Киногоор аяншалагшадый клуб». 17.35 — Шэнэ һонин. 17.50 — «Мышлов», который хотел быть поэтом на человека» — мультфильм. 18.00 — «Москвагай олод» гэхэн искусств фестивалын түгээсэлэй концерт. Кремлин сьезлүүд ордон сооһо дамжуулагдаха. 20.30 — «Время». 21.00 — Хоккейгээр дэлхэйн чемпионат. Түгээсэлэй наадаһа хабаагдаһа мурьсон Прагаһаа дамжуулагдаха Заһартань — шэнэ һонин.

«Орбита-2». 18.45 — Хөккэйгээр дэлхэйн чемпионат Түгээсэлэй бүлэгтэ хабаагдаһа матч. Прагаһаа дамжуулагдаха. 20.30 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 21.00 — «Балухтай». 22.10 — «Реконструкция» телевизионно баримтата фильм. 22.40 — Шэнэ һонин.

«Орбита-2». 18.50 — «Хэбэ хууль». 19.20 — «Голубка» гэхэ телевизионно сериетэй уран хайханы фильм премьерэ. (1-дхи сери). 20.30 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 21.00 — «Крылья» гэхэ телевизионно баримтата фильм премьерэ. 22.00 — В. Моцарт. Оркестртай хамта наадаха скрипкин 5-дхи концерт. 22.30 — Шэнэ һонин.

«Орбита-2». 18.50 — «Хэбэ хууль». 19.20 — «Голубка» гэхэ телевизионно сериетэй уран хайханы фильм премьерэ. (2-дохин сери). 20.30 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 21.00 — «Трудный путь» — телевизионно баримтата фильм. 21.30 — «Танай наһанай» — мэдээсэлэй программа.

«Орбита-2». 19.05 — Уласхоорондйн шэнэ һонин (бураалга). 19.20 — «Голубка» — телевизионно сериетэй уран хайханы фильм премьерэ. (3-дахин сери). 20.30 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 21.00 — СССР-эй ардай артист Б. Руденко дуулана. 21.30 — «Норильсктай уулаһа». А. А. Фадеевэй үндэһэн лигатороондуудай түбэй шаһнаа дамжуулга. 21.30 — Шэнэ һонин.

«Орбита-2». 19.05 — Уласхоорондйн шэнэ һонин. 17.45 — Боксоор дэлхэйн чемпионат. Хахал финал. Белградһаа дамжуулагдаха. Улаан-Үдэ. 18.30 — «Яан» — хүдөөгэй аналшад дамжуулга. 19.00 — «Манай кинонын зал». «Орбита-2». 19.20 — «Голубка» — телевизионно сериетэй уран хайханы фильм премьерэ (4-дахин сери). 20.30 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 21.00 — «Салют, фестиваль!» залуушуулай программа. 22.30 — Бална хамтаны коллективүүд болон ансамблинуудай республикск конкур.

«Орбита-2». 13.55 — Дамжуулгын программа. 14.00 — «Имени Ленина» — телевизионно баримтата фильм. 14.30 — Эдир техникүүдтэ зориулагдаһан дамжуулга. 15.15 — «Шатарай хургууль». 15.45 — «Тосхой хэрэгүүд, шиндхэхэ асуудалууд». 16.15 — Түбэй телевидени болон Бүхэсоюзна радиогой үхнүүдтэй Ехэ хоорой хабаадлагай пионерүүдэй концерт. 17.00 — «Москва ба москвашаагай». 17.30 — Шэнэ һонин.

«Орбита-2». 7.55 — Дамжуулгын программа. 8.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 8.35 — Угленэй гимнастика. 8.55 — «Дохогоо үгыт, горнистар!» 9.25 — «Голубка» — телевизионно олон сериетэй уран хайханы фильм (3-дахин сери). 10.30 — Ф. Шопен. Оркестртай хамта наадаха фортепиано.

«Орбита-2». 7.55 — Дамжуулгын программа. 8.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 8.35 — «Зарядка зогсо!» 8.55 — «Хүжэмтэ кноск». 9.25 — Будильник. 9.55 — «Советск Союзда алба хэнэб» 10.55 — «Онтохондо — айлшаар». «Сказка о потерянном времени» — уран хайханы фильм (2-дохин хуыда). 12.15 — «Хүдөөгэй час». 13.15 — «Театрай зүжэг». Р. Шеридан. «Шкода злословия» — фильм-зүжэг. 16.00 — Уласхоорондйн панорама. 16.30 — Киногоор аяншалагдаһа клуб». 17.30 — Шэнэ һонин. 17.45 — «Весенние перевертыши» — уран хайха-

САГАЙ УЛАРИЛ БА ТАРЯАЛАН

Мүнөө жэлэй хабарай урны дулаан республикыншай урда болон түбэй аймагуудаар хаба саһаа 5 — 10 хоногээр сарда, апрелин 2—3-най үдэрүүдтэ эхлэн байха. Тиххэдэ хойто, зүүн талын болон Байгал шадарай нотагуудай хабарай урны дулаанай хаба урда жэлүүдэйхнээ 4—8 хоногээр гээгдэжэ, апрелин хоёрдоор эхлэб. Энэ хабарай уларил тогууригшэ, хүйтэн үдэрүүдтэ олон байба.

Майн эхнэй арбан хоног соо 1—2 үдэрэй туршада шийтэ нойтон ороо, тэрэнэй 1—6 миллиметр болоо, зарим нотагуудта үшөөһе бага байба. Кабанскын, Тухэнэй, Ахын, Баутын аймагуудта энэ үе соо 10—20 миллиметр шийтэ нойтон ороо. Эдэ нотагуудта зарим үедэ 1—2 сантиметр зузаан саһан оробо.

Гол түлэб газар тарьялан эрхлэдэг районуудта газарай хурьһан 1 метр хүртээр гэдэһэн, 10 сантиметрэй гүнзгэдэ 7—10 градус дулаан болоһон байна.

Зөөлэн хурьһэтэй, мун нарууан газарта хурьһэнэй шийтэ нойтон бага, тарьялан дээрэ 15 миллиметр хүртээр, 1 метр гүнзгэдэ 40—70 миллиметр шийтгэй. Тиххэдэ Тухэнэй, Мухар-Шэбэрэй, Барганамай болон Кабанскын аймагуудта газарай хурьһэн шийтэ нойтоор яһала хангалттай байба. Тэндхэн талһанай газарай хурьһэн 18—30, метр гүнзгэдэ 80—120 милли-

метр болоо. Эртэ таригдаһан шэнисэн урһын ургажэ эхлээ. Сабшалан болон бэлшээр гэдэ погонойн утань 2—4 сантиметртэ хүрэбэ. Сагай уларилтай хүйтэншлэг, шийтэ багатай байһан дээрһээ погонойн ургаса удаарна.

Хүүлэй хөдөн жэлэй ажалгалтаар абахдаа, майн үүлэй табан хоног хүртээр һуниндөө хоруутай байхаар хүдэлдэг. Июни эхнэй арбан хоног соо һуниндөө 3 градус хүйтэнһөө 2 градус хүртээр дулаан байхаар багсаадаа. Мун хойто нотагуудта июниин һүүлһын арбан хонойг эхээр хоруу унахаар ха. Эдэ бүгдээрөө тархаа үзэхэдэ, мүнөө жэлдэ харгаабха майн 15—20-до, кукуруза — майн һүүлээр тарихдаа, таарамжатай байха.

Республика дотор гол муражүүд мүнөөһөө сөблэгдэнхэй. Солзгэй муражэй улан нормоһоо 25—65 сантиметр, Сүхэ гол — 20—25, Удэ — 50—60 сантиметрээр түрүүшнэ жэлүүдэй хэмжэһнээ бага байна.

Л. ГОНЧАРОВА.

Шухала шата

АФИНА. Шахардуу байдал һуларуулха, амгалан гуримаар зэрэг оршон һуула, ядерна буу эзбэсг хорихо, эзбэсг хэрэгсэлүүддэ хураха политика хадаа бүхэ арадуудтай амгалан тайбанаар ажабуула, саашадаа хүжэн дабшаа ори ганса зүб зам болохо гэжэ Грецини Коммунист партин ЦК-гай Нэгэдхэн секретарь Харилса Флоранис, КПГ-гай Х сьездын майн 15-да нэгдэхээ байһантай дашардуулаан, хэлбэлэй түлөөлгшэдтэ мэдүүлэб.

Баруунай ороноудай бөөлүүдэд хархис хараа шөлөөһе Грецини правительствын баримтажа байһыне грек арадай олонхид һайшаанагүй гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Иймэ политикна «хохорлогоор» дамжин бөөлүүлгэ ажалшад байдалы улам муудхаага гэжэ Х. Флоранис хэлэбэ.

КПГ-гай Х сьезд грек арадай ороной урда табигдаһан гол шухала асуудалуудта харюу үгэхэ ёһотой. Хэды наад тоббо татаашы һань, КПГ зүб замаар дабшаа, марксистыне ленинск парти һан тула Грецини хүдэлмэришын ангини ба бүхэ арад зоний үндэһэн эригтэнүүддэ хамтаална гэжэ коммунистуудай бүхэ ажал ябуулга харуула гэжэ Х. Флоранис мэдүүлэб.

КПГ-гай Х сьезд партини генеральна хараа шөлөөһе тэмсэлэй шухала шата болохо, национальна бээ дааһан байдалай, демократин ба социализмын түлөө грек арадай тэмсэлдэ ехэ хубита оруулха байна гэжэ ЦК-гай Нэгэдхэн секретарь тэмдэглээ.

Хилын саананаа ТАСС АПН

Г. ШМИДТЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЕННА МЭДҮҮЛГЭ

БОНН, майн 12. (ТАСС). ФРГ-гай канцлер Г. Шмидт КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховной Советэй Президиумэй Түрүүлгшэ Л. И. Брежневтэй албанай хэрэгээр ФРГ-дэ эрээд бусаһанай дүнгүүдтэ зориулагдаһан правительствена мэдүүлгэ Бундестагай аседани дээрэ тунхаглаа.

Г. Шмидтын тусхайлан тэмдэглэһэнэй ёһоор, ФРГ-гай ба СССР-эй хоорондын харилсаан хоёр гүрэнһөө, арадаһа гадна, мун Европийн бусад ороноудта ехэ удаа шанартай байна. Һайтар бэлдэгдэн хамтын декларацияда, Совет оройной ба Баруун Германиин харилсаае гуримшуулан заһаруулаха хэрэгтэй амжалтануудыг сэгнэхэ арга олоһон документдэ Л. И. Брежневтэй албанай хэрэгээр эрээд байха үедэн гар табигдаа һэн.

Хоёр талын харилсаанай удаан саг соо хүтөөгдэхэ хараа шөлөөһнүүд хамтын декларация дотор найруулагдаһанай. Энэ декларация тус харилсаанай эрээдүйдэ бата бөхи байлдаһа, тохонжоголоһе тунхала ёһотой.

Хоёр гүрэнэй хоорондын харилсаанда илганууд ба хизаарлалтануудай бии байһан тухайдаһан декларация дугуй үнгэрнэй гэжэ Г. Шмидт тэмдэглэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежнев өөрынөө аяншалга «шатай тунхатай, удахтай ба хэрэгтэй» ябуулга гэжэ тайбарлиһан байна. Энэ сөгнэлтнөө би бүрин зүбшөөнөө. Удаан болзоот харилсаан тухай, уласхоорондын үйлэ хэрэгүүд тухай хөөрлөдөөһнэй залан сэхэ, этигээд дүүрэн байһан ушар 10 жэлэй урда тээ бутхажүй гэжэ ханахаар байһан юмэһэй мүнөө амжалта туйлаһы гэршэлнэ гэжэ канцлер хэлэбэ. ФРГ-гай бундестагта түлөөлгшэдтэ дүрбэн партини түрүүлгшэ нэртэй Л. И. Брежнев мун уулзаһан байна. Советск Союзтай манай харилсаанай гансал правительствануудай хоорондын холибоо барилсаануудаар хизаарлалтадугуй байһаннь шухала гээд тоолоно, һайшаанаб гэжэ Г. Шмидт хэлэб.

Шухардуу байдал һуларуулаха политикнада Генеральна секретарь Л. И. Брежневтэй өөрөө хабаадаг байһыне, иймэ политикнаа үргэлжлүүлхэ гэжэ Советск Союзай эрмэлзэдэг байһыне хөөрлөдөөһнүүд ба хэлсэлүүд эли тодоор лаблан баталаа гэжэ Г. Шмидт тусхайлан тэмдэглэбэ.

Хельсинкидэ зүблөөнэй Түгээсэлэй актын бүхэ бодомжонудыг бүрин бөөлүүлгэ гэжэ хоёр талын дахина мэдүүлгшын дээрэ дурсагдаһанһа элээр харагдана. Европодо аюулгүй байдал, харилсаа хөлбөө хангаха зорилготой зүблөөнэй эхи табан хэрэгтэй хүгжэлтэ тус зүблөөнэй урда тээ байһан байдалда тэхэрнэй ёһотой гэжэ ойлголсообди.

ФРГ-гай канцлер буу зөбсөөгдөхө хуралтын, хизаарлалтын асуудлануудыг зүбшэн хэлсэлгэ тухай хэлэхэ зуураа, тэдэ хөөрлөдөөһнүүд буу зөбсөөгдөхө хуралтын талаар болодог

уласхоорондын хөөрлөдөөһнүүдтэ удаан саг соо урмашуулы нүдөө үзүүлгэ гээд найдаһа байһанаа эхлэрхэйлэб. Г. Шмидт Баруун Берлин тухай асуудал дээрэ тогтоходо, ФРГ-гай правительствын политикна «мүнөөһнэй байдалы хубилгаха зорилготой» гэжэ тусхайлан тэмдэглэбэ. Тэрэннэй үлөөжэ ба тогтожиоруулы хуснабди гэбэ.

Баруун Берлинэй аюулгүй байдал ба хүжнээ арга боломжы хэндхы аша тухайгүй хубай ябуулгануудаар бөхижүүлгэ болохо гэхэн ойлгомжолоо арсаха шухала гэжэ Г. Шмидт хэлэбэ. Энэ асуудалаар баримталан бөөлүүлдэхэ харюусалгатай политикна «дүрбэн талын хэлсэнһээ эш үндэһэтэй, арга боломжонуд ба хилзүүддэ харада абаха ёһотой» гэжэ тэрэ тусхайлан тэмдэглэбэ.

Г. Шмидт Германиян хоёр гүрэнэй хоорондын харилсаанай асуудалаар ФРГ-гай зарим бүлэгүүдэй баримталдаг мэдэжэ хараа бодолье мун лэ найруулба.